A HAZAI PÉNZFORGALOM SZÁMOKBAN
2011. NOVEMBER

MAGYAR NEMZETI BANK

A HAZAI PÉNZFORGALOM SZÁMOKBAN
2011. NOVEMBER

A hazai pénzforgalom számokban

(2011. november)

Írta: Takács Kristóf

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: dr. Simon András

1850 Budapest, Szabadság tér 8–9.

www.mnb.hu

Tartalom

1. Az elemzés célja 5

2. Az elemzés összefoglalása 6

3. Készpénzmentes pénzforgalom 8

3.1. A fizetési számlák száma 8

3.2. A fizetési számlákhoz kapcsolódó pénzforgalom 9

3.3. A fizetésikártya-üzletág 13

3.4. Visszaélések a készpénzmentes pénzforgalomban 30

3.5. Mobiltelefonos vásárlások 35

4. Készpénzigényes pénzforgalom 39

4.1. Postai pénzforgalmi szolgáltatások 39

4.2. Készpénz-átutalási forgalom 41

5. A fizetési rendszerek forgalma 43

5.1. A kisértékű fizetési rendszer forgalma 43

5.2. A nagyértékű fizetési forgalom 43

6. Innovatív kezdeményezések a hazai pénzforgalomban 45

1. Az elemzés célja

Az elemzés elkészítésével elsődleges célunk a hazai fizetési piac, valamint a magyarországi fizetési rendszerek forgalmának bemutatása az ezzel foglalkozó szakemberek és minden érdeklődő számára. A Magyar Nemzeti Bank rendszeresen gyűjt adatokat a hazai fizetési piac szereplőitől, de ezeket az adatokat eddig csak eseti elemzéseknél használta, rendszeres publikáció korábban nem készült belőlük. 2012 tavaszától ezeket az adatokat egy rendszeres, évente egyszer megjelenő elemzés keretében tervezzük bemutatni. A jelenlegi kiadvány a rendszeres publikáció főpróbájának tekinthető, célunk a rendelkezésre álló adatok bemutatása, valamint az érintettek igényeinek felmérése, és visszajelzéseik alapján a rendszeres publikáció szerkezetének kialakítása.

A jelenlegi elemzésben felhasznált adatok az MNB rendszeres statisztikai adatgyűjtéseiből származnak. Részletesen megvizsgáljuk a fizetési számlákat és az azokhoz kapcsolódó pénzforgalmi szolgáltatásokat, a fizetésikártya-üzletágat, ezenkívül pedig a mobiltelefonos fizetéseket és a postai pénzforgalmi szolgáltatásokat, szót ejtünk a készpénz-átutalási szolgáltatásokról, valamint a hazai fizetési rendszerek forgalmának alakulásáról is.

Az elemzés az összes kisértékű fizetési műveletre kitér, ebbe beleértve a lakossági, vállalati és az államhoz kötődő műveleteket is. A kisértékű fizetések jellegéből adódóan azonban a vizsgált fizetések nagy részében a fizető fél a háztartási szektor, míg a kedvezményezett jellemzően a vállalati vagy az állami szektor.

2. Az elemzés összefoglalása

A készpénzmentes pénzforgalomban való részvétel alapfeltételének számító fizetési számlák[1] száma 2010-ben tovább nőtt, ezek **egyre nagyobb aránya (61%) pedig már az interneten keresztül is elérhető.** Az elszámolási forgalomban a legjelentősebb fizetési mód az átutalás, melynek forgalma 2010-ben csak kisebb mértékben nőtt. A tranzakciók negyedét a pénzforgalmi szolgáltatók[2] belső forgalma adta. A további két jelentős fizetési mód az elszámolási forgalomban a csoportos átutalás, melyet elsősorban intézményi ügyfelek vesznek igénybe, és a csoportos beszedés, mellyel főleg kisebb értékű tranzakciókat bonyolítanak le.

A bankszámlához kötődő **készpénzmentes pénzforgalomban a visszaélések aránya elhanyagolható, ezek a kísérletek elsősorban papíron,** kisebb részben pedig internetes és telefonos benyújtási csatornán érkeznek a szolgáltatókhoz. A visszaélési kísérletek egyre nagyobb aránya sikeres, bár az ezekkel okozott kár értéke alacsony a teljes elszámolási forgalomhoz képest.

A fizetési kártyák[3] száma jelentősen nem változott az elmúlt évben, azonban a betéti és a hitelkártyák közötti átrendeződés tovább folytatódott, azaz **tovább csökkent a hitelkártyák száma.** Ennek oka az elmúlt évek válsága, melynek során az új hitelkártyák kibocsátása nagymértékben lecsökkent, míg sokan a meglévő kártyájukat is visszaadták. A hazai kibocsátású kártyák jelentős része két nemzetközi kártyatársaság, a MasterCard és a Visa logóját viseli. A két társaság piaci részesedése a korábbi években lényegesen nem változott, a 2010-es 4%-os változás után viszont 2011-ben is folytatódott a Visa-kártyák arányának csökkenése, melynek oka a két kártyatársaság kártyáihoz kapcsolódó bankközi jutalékok közötti jelentős különbség. A fizetési kártyák használata szintén átalakulóban van, miközben a kártyabirtokosok egyre többször használják vásárlásra a kártyáikat, **a készpénzfelvételi tranzakciók száma csökkenésnek indult.**

A bankkártyát elfogadó hálózat fejlesztése folytatódott, a készpénzfelvételi berendezések (ATM) száma kisebb, a vásárlásra alkalmas terminálok (POS) száma nagyobb mértékben nőtt. A kereskedői elfogadóhelyek számának növelése az egyre kisebb méretű üzletek bekapcsolásával folytatódott, itt azonban jelentős a lemaradás, **az üzletek nagy részében továbbra sem lehet kártyával fizetni.** A kártyás fizetési lehetőség kiépítését jelentősen befolyásolja a fizetésikártya-üzletágban alkalmazott bankközi jutalék (interchange) mértéke[4]. A jutalék jelenlegi szintje mellett a kisebb kereskedők nem tudják kigazdálkodni a kártyaelfogadás költségeit, és ez a nagyobb kereskedők számára is jelentős költséggel jár.

Az elmúlt időszakban a fizetési kártyákkal kapcsolatos fontos esemény a **csipmigráció ütemének jelentős gyorsulása,** melynek hatására szinte az összes terminál és a kártyák közel kétharmada (61,5%) már csipesített. Ez a folyamat kedvező hatással lehet a kártyás visszaélések visszaszorítására, melyek száma azonban jelenleg sem magas. **A visszaélések nagy része továbbra is a nemzetközi forgalomban,** és elsősorban hamisított kártyákkal történik.

A mobiltelefonnal végrehajtott fizetési tranzakciók száma továbbra is alacsony a többi fizetési módhoz képest. A mobiltelefonos fizetésekre felhasználható egyenlegek száma tovább nőtt 2010-ben, ezeken jellemzően továbbra is átlagosan alacsony összegek állnak rendelkezésre a vásárlásra. A mobiltelefonos vásárlások száma csökkent az elmúlt évben, míg az így elköltött pénz értéke nőtt. Ezen belül a mobiltelefonnal közvetlenül összefüggő vásárlások száma csökkent, míg a **szolgáltatásvásárlások száma és értéke is emelkedett.**

---

[1] Más néven bankszámla.

[2] Például bankok, takarékszövetkezetek, pénzforgalmi intézmények.

[3] A betéti és hitelkártyák összefoglaló neve, korábban bankkártya.

[4] Keszy-Harmath Zoltánné–Kóczán Gergely–Kováts Surd–Martinovic Boris–Takács Kristóf (2011): A bankközi jutalék szerepe a kártyás fizetési rendszerekben. *MNB-tanulmányok,* 96.

A hazai pénzforgalmi piac egyik jelentős szereplője a Magyar Posta, mely **kiterjedt fiókhálózatának köszönhetően a lakosság nagy részét érheti el.** A pénzforgalmi szolgáltatások között egyelőre elsősorban a papíralapúak találhatóak meg nála. A posta elsőszámú szolgáltatása a készpénz-átutalási megbízások teljesítése, melyek forgalma az elmúlt években csökkenő trendet mutat. Ennek oka lehet a válság és a számlák kifizetésének elmaradása mellett **a fizetési szokások lassú átalakulása** is, melynek köszönhetően egyre többen váltanak át a papíralapú fizetési módokról azok elektronikus alternatíváira. A jelentős sárgacsekk-forgalom mellett a nyugdíjak nagyobb része is a postán keresztül kerül kifizetésre. Az elektronikus szolgáltatások felé tett első lépés a bankkártyás fizetés lehetőségének megteremtése, ennek jelenlegi árazása azonban **nem segíti annak széles körű elterjedését.**

A nem postautalvány alapján lebonyolított **készpénz-átutalási forgalom az elmúlt években jelentősen nőtt,** miközben a tranzakciók átlagos értéke folyamatosan csökkent. A tranzakciók nagyobb részét továbbra is a nemzetközi forgalomban bonyolítják, a tranzakciók háromnegyede külföldről belföldre irányul, míg a belföldi forgalom aránya alig haladja meg a 2%-ot.

A kisértékű fizetési rendszerben elszámolt tételek száma lényegében nem változott 2009-hez képest**. A nagyértékű fizetési forgalom mind a tranzakciók száma, mind pedig értéke alapján nőtt 2010-ben.** A forgalom nagyobb részét továbbra is a bankközi átutalások teszik ki, emellett jelentős még az ügyféltételek és a DVP-tételek forgalma, illetve érték szerint az MNB-kötvény-tranzakciók is.

3. Készpénzmentes pénzforgalom

3.1. A FIZETÉSI SZÁMLÁK SZÁMA

Az MNB rendszeres adatszolgáltatást kap a hazai fizetési számlák – bankszámlák – számáról és azok forgalmáról is. A fizetési számlák számának a vizsgálatánál a számlák típusa szerint megkülönböztetünk forint- és devizaszámlákat, a forintszámlák között pedig pénzforgalmi és lakossági számlákat. A számlák tulajdonosi köre szerint a számla lehet gazdálkodó vagy egyéb szervezeté, természetes személyé vagy egyéb monetáris intézményé. Az elemzésben azoknak a számláknak a számát vizsgáljuk meg, amelyek részt vehetnek az elszámolásforgalomban, és amelyekről a számlatulajdonos harmadik fél részére átutalási megbízást adhat. Csak a főszámlákat vesszük figyelembe; az alszámlákat, illetve a kizárólag betétgyűjtésre vagy hitelnyilvántartásra szolgáló számlákat nem.

A fizetési számlák nagy része továbbra is lakossági forintszámla

2010 végén a hazai pénzforgalmi szolgáltatók által vezetett számlák száma 10,2 millió darab volt, ez 1,4%-os növekedést jelent az egy évvel korábbihoz képest. 2009-ben ennél nagyobb volt a növekedés, akkor 2008-hoz képest 3,9%-kal volt több fizetési számla. Az elmúlt években a számlák 90%-a forintalapú volt, ezen belül 8,1 millió darab volt a lakossági számlák száma, 1,1 millió pedig a forint pénzforgalmi számlák száma. Nagyobb változás ezek számában nem volt tapasztalható az elmúlt években, 2010-ben a pénzforgalmi számlák száma 4%-kal csökkent, míg a lakossági számlák száma 2,5%-kal nőtt. Nagyobb változás 2009-ben a devizaszámlák számában következett be, akkor egy év alatt 8,5%-kal, mintegy 80,6 ezer darabbal nőtt, azonban 2010-ben már kismértékű, 1%-os csökkenés volt tapasztalható.

A számlák tulajdonosait vizsgálva azt láthatjuk, hogy a fizetési számlák 90,6%-a (9,3 millió darab) természetes személyekhez kötődik, és ezen számlák aránya kismértékben nőtt a korábbi évekhez képest. Gazdálkodó és egyéb szervezetekhez 954,1 ezer számla kapcsolódott 2010 végén, míg egyéb monetáris pénzügyi intézmények számára 2512 darab számlát vezettek a hazai pénzforgalmi szolgáltatók. A különböző szervezeteknek vezetett számlák száma az elmúlt évben mintegy 14 ezer darabbal csökkent, de még így is magasabb, mint a 2008 végi szám. A természetes személyek számláinak száma az elmúlt évben 1,7%-kal nőt, míg 2009-ben 4,6%-kal.

Az interneten elérhető számlák száma két év alatt több mint egymillióval nőtt, így az elektronikus szolgáltatások egyre több ügyfél számára érhetőek el

A számlák számának a vizsgálatakor fontos megnézni azt is, hogy azok mekkora része érhető el az interneten keresztül. 2010 végén 6,2 millió számlát lehetett az interneten vagy célszoftver segítségével elérni, ez az összes számla 61,1%-a. Az internetes számlák számában jelentős bővülést láthattunk az elmúlt két évben, számuk 2008 végéhez képest csaknem 1,2 millióval nagyobb, ez 23,2%-os növekedést jelent. Ennek köszönhetően 9%-kal több számla érhető már el ilyen módon.

Az interneten elérhető számlák számának ilyen gyors növekedése annak köszönhető, hogy az ügyfelek és a pénzforgalmi szolgáltatók számára egyaránt hasznos ez a szolgáltatás. Az ügyfelek gyorsabban és egyszerűbben intézhetik pénzügyeiket, illetve az árazásbeli különbségeknek köszönhetően gyakran olcsóbban is, a szolgáltatók pedig csökkenthetik a tranzakciók feldolgozásának a költségeit. A közeljövőben valószínűleg tovább folytatódik az internetes számlák számának a növekedése, ezzel pedig felgyorsulhat az elektronikus tranzakciók elterjedése, és csökkenhet a papíralapú pénzforgalom aránya a gazdaságban.

1. táblázat
A fizetési számlák száma az adott év végén[5]

A számlák típusa szerint	Forint pénzforgalmi számlák	Forint lakossági számlák	Devizaszámlák
2005	984 095	6 605 742	799 064
2006	1 098 798	6 969 288	834 096
2007	1 162 935	7 385 575	883 574
2008	1 146 977	7 595 590	953 893
2009	1 150 653	7 885 819	1 034 465
2010	1 104 116	8 083 631	1 023 897
A tulajdonosi kör szerint	**Gazdálkodó szervezetek és az egyéb szervezetek**	**Természetes személyek**	**Egyéb monetáris pénzügyi intézmények**
2005	898 116	7 490 785	
2006	895 555	8 006 627	
2007	932 012	8 500 072	
2008	940 122	8 698 360	57 978
2009	967 891	9 098 553	4 493
2010	954 096	9 255 036	2 512

1. ábra
Az interneten elérhető számlák száma és aránya

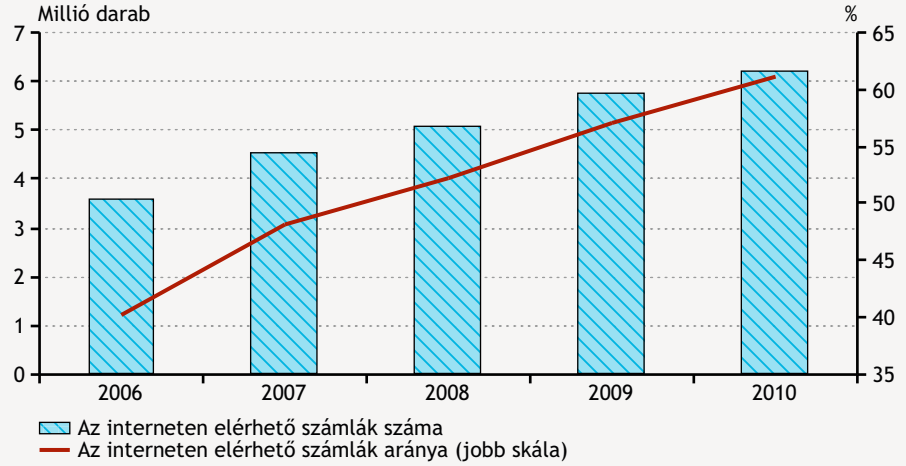

2010 végén 172 pénzforgalmi szolgáltató nyújtott számlavezetési szolgáltatást. A piac közepesen koncentrált, a három legnagyobb számlavezetőnél található a számlák 55,3%-a, az öt legnagyobb szereplőnél a 70,4%-a, míg az első tíz vezeti a fizetési számlák 83,8%-át. Ezek az arányok nem változtak jelentősen, mindhárom kategóriában 2,5 százalékpont körüli volt a csökkenés. A Herfindahl–Hirschman-index[6] értéke 0,17, ami 2008 végéhez képest egyszázados csökkenést jelent.

3.2. A FIZETÉSI SZÁMLÁKHOZ KAPCSOLÓDÓ PÉNZFORGALOM

A következő részben részletesen megvizsgáljuk, hogyan alakult a forintfizetési forgalom az elmúlt években. A vizsgálat felméri a magyarországi pénzforgalmi szolgáltatókon keresztül lebonyolított, fizetési számlákhoz kapcsolódó pénzforgalmat a tranzakciók iránya[7], valamint a benyújtási csatornák szerint. Ez a rész nem tartalmazza a bankkártyás és az utazásicsekk-forgalmat, valamint az adatszolgáltatók egymás közötti, pénzpiaci ügyletekből származó tranzakcióit. Az elemzés-

[5] Az egyéb monetáris pénzügyi intézmények számláinak számában 2009-ben bekövetkező jelentős változás az adatgyűjtés módszertani változásaiból adódik.

[6] A mutató részletes leírása a 3.3.5. részben található.

[7] A belső forgalom az adatszolgáltató ügyfelei közötti forgalmat tartalmazza, az adatszolgáltató és az ügyfél közötti forgalmat nem, a külső forgalomba pedig a belföldi bankközi és a külföldi forgalom tartozik.

ben a fizetési forgalmat a terhelési oldalról vizsgáljuk meg, valamint bemutatjuk a főbb fizetési módokhoz kapcsolódó BKR[8]-statisztikákat is.

Az elszámolási forgalom vizsgálatánál két fő fizetési módot vizsgálunk meg részletesen: az átutalásokat (egyszerű és csoportos) és a beszedéseket (csoportos és felhatalmazói levélen alapuló). Ezek a bankközi, kisértékű elszámolási forgalom 99%-át teszik ki. Ezeknek a fizetési módoknak a felhasználói eltérnek egymástól, az átutalásokat az állami és a vállalati szektor mellett a háztartások is használják. Csoportos átutalásokat jellemzően a vállalatok és az állami szervezetek indítanak, míg csoportos beszedéseket elsősorban a háztartások. A tranzakciók jóváírási oldalánál az átutalásoknál mindhárom fent említett szektor megtalálható, a csoportos átutalásoknál elsősorban a háztartások, míg a csoportos beszedések esetében elsődlegesen a vállalati szektor szereplői a kedvezményezettek. A fizetési forgalom terhelési oldalának vizsgálatánál a tranzakciók iránya mellett a megbízások benyújtási csatornáit is megvizsgáljuk.

3.2.1. Átutalások

A szolgáltatók elszámolási forgalmában a legjelentősebb fizetési mód az átutalás

A pénzforgalmi szolgáltatók külső elszámolási forgalmában a terhelési oldalon a legjelentősebb tétel az elmúlt években az átutalási forgalom volt mind darabszám, mind pedig érték alapján. 2010-ben 206,3 millió darab ilyen tranzakció történt 398 391 milliárd forint értékben. Ezen tranzakciók 25,3%-a volt belső forgalom, 74,4% pedig belföldi, a műveletek értéke alapján viszont jóval nagyobb, 65,5% a belső tranzakciók aránya, míg a belföldieké mindösszesze 32,3%. 2010-ben nem nőtt jelentősen az átutalási forgalom, a műveletek száma 3,5%-kal, míg összértékük mindössze 1%-kal nőtt, szemben az egy évvel korábbihoz, amikor 9,8%, illetve 20,5%-os növekedést tapasztalhattunk. 2011 első felében az átutalások száma 93,4 millió darab volt, értékük pedig 189 005 milliárd forint. Ez darabszámban több mint 11%-os, értékben pedig mintegy 2,3%-os csökkenés 2010 első félévéhez képest. Ennél a fizetési módnál szintén azt láthatjuk, hogy a belső tranzakciók jelentősége folyamatosan nő, darabszám alapján a két évvel ezelőttihez képest közel 5%-kal, míg érték szerint 30%-kal nagyobb ezek aránya, tehát a belső átutalások összértéke két év alatt több mint a kétszeresére nőtt.

A Bankközi Klíring Rendszerben elszámolt átutalások száma 2010-ben 136,5 millió darab volt, 2011 első felében pedig 67,2 millió darab. Itt természetesen csak a bankközi belföldi forgalom jelenik meg. A tranzakciók összértéke 50 059,6 milliárd forint volt 2010-ben, míg az elmúlt félévben 23 994,4 milliárd forint. 2010-ben az elszámolt átutalások száma 3,1%-kal, értékük pedig 9,5%-kal csökkent 2009-hez képest, idén az első félévben ez a csökkenés tovább folytatódott, a tranzakciók száma 2,4%-kal, értéke pedig 9,1%-kal lett alacsonyabb az előző félévhez képest. A tranzakciók számát havi bontásban megvizsgálva látható, hogy az elmúlt 12 hónapban márciusban és az előző év decemberében volt kiugró, 12 millió darabnál nagyobb forgalom. 2009-ben hasonló tendenciát láthatunk, azzal a különbséggel, hogy az utolsó hónapban több mint 13 millió darab átutalást hajtottak végre.

Az átutalási megbízások nagy része elektronikus csatornán érkezik a szolgáltatókhoz

Az átutalások benyújtási csatornáit megvizsgálva az látható, hogy 2011 első félévében az esetek 20,1%-ban papíron, 29,4%-ban ügyfélterminálon, 30,1%-ban pedig interneten keresztül került megadásra a megbízás. Emellett a megbízások 11,5%-a adathordozón, 1,2%-a pedig telefonon keresztül érkezett meg a pénzforgalmi szolgáltatókhoz. A különböző benyújtási csatornákon beérkezett átutalások átlagos értékeit megvizsgálva nem feltétlenül következtethetünk azok eltérő felhasználói körére. Az átlagos tranzakciós érték az interneten benyújtott átutalások esetén a legalacsonyabb, itt nem éri el az 500 ezer forintot sem. Ügyfélterminálon valamivel magasabb az átlagos érték, itt már meghaladja a 800 ezer forintot, ezután a telefonos benyújtási csatorna következik 1,15 millió forint feletti átlagos értékkel. A két legmaga-

[8] Bankközi Klíring Rendszer: a magyarországi kisértékű, bankközi fizetési forgalom elszámolását végző rendszer.

2. ábra
A forintátutalások számának megoszlása a benyújtási csatorna szerint

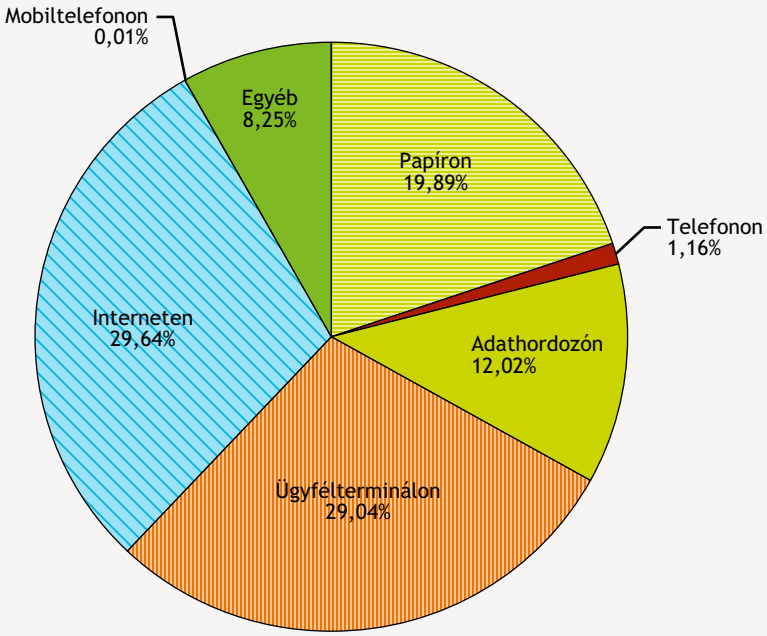

3. ábra
Az egyszerű átutalások száma és értéke a forgalom iránya szerint a terhelési oldalon

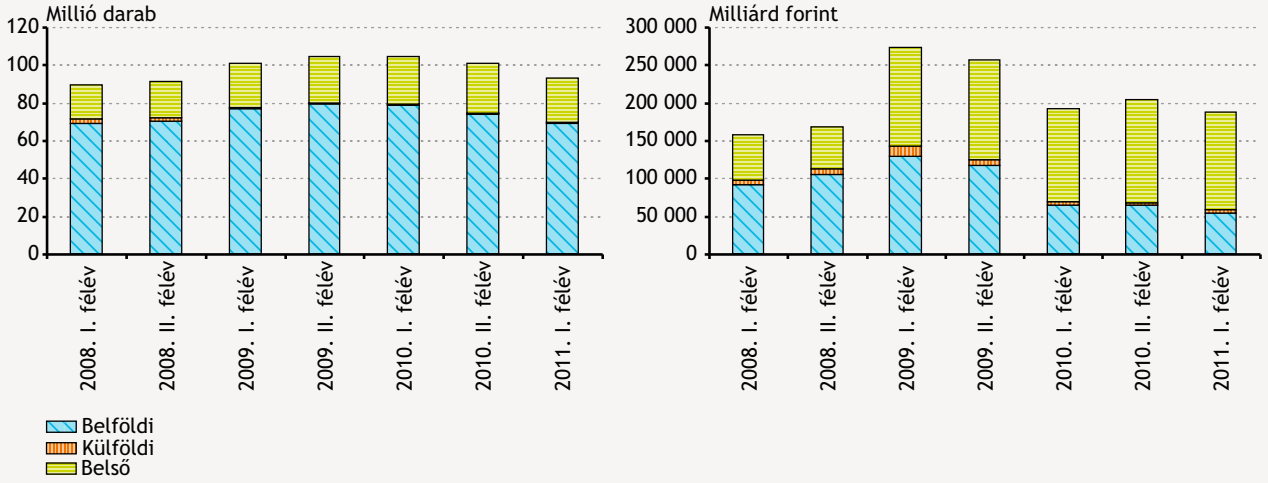

sabb értéket az adathordozón (3,7 millió forint) és a papíron (4,4 millió forint) benyújtott megbízásoknál láthatjuk.

A csoportos átutalással átutalt összeg az elmúlt években jelentősen nőtt

Az elszámolási forgalom másik jelentős része a csoportos átutalásokból származik, ezek száma a terhelési oldalon 2010-ben 60,5 millió darab, értékük pedig 7687,7 milliárd forint volt. A tranzakciók száma 2009-hez képest 0,9%-kal csökkent, ezzel szemben összértékük 0,3%-kal nőtt, míg egy évvel korábban 0,3%-os darabszám-növekedés mellett több mint 12%-kal nőtt ezen tranzakciók értéke. 2011 első felében 28,8 millió csoportos átutalást bonyolítottak le, ezek összértéke pedig 4304,2 milliárd forint volt. Ez a tranzakciók számát tekintve lényegében megegyezik 2010 hasonló időszakával, értékben pedig 18,1%-os növekedést jelent.

A BKR-ben elszámolt csoportos átutalások száma 2010-ben 60,3 millió darab volt, ezek összértéke pedig 6342,8 milliárd forint. Az előző évhez képest ez az átutalások 2,8%-os növekedését jelenti, értékben viszont csak 2,3%-kal nőtt a forgalom. 2011 első felében 28,5 millió csoportos átutalás került elszámolásra a BKR-ben 3259,2 milliárd forint értékben.

Csoportos átutalást elsősorban az intézményi ügyfelek indítanak, az egyik jellemző felhasználási területe a munkáltatók által indított bérfizetések. Az igénybevevőkre következtetni lehet abból is, hogy a megbízások 55,8%-a adathordozón, 25,4%-a pedig ügyfélterminálon keresztül került beadásra. A forgalom 14,1%-a volt belső forgalom, 85,9%-a pedig belföldi számlára irányult. Az átutalásokkal szemben ennél a fizetési módnál a korábbi évekhez képest kismértékben csökkent a belső tranzakciók aránya mind darabszám, mind pedig érték alapján. A benyújtási csatornák megoszlásával kapcsolatban sem tapasztalhatunk különösebb változásokat a korábbi évekhez képest.

4. ábra
A csoportos átutalások száma és értéke a forgalom iránya szerint a terhelési oldalon

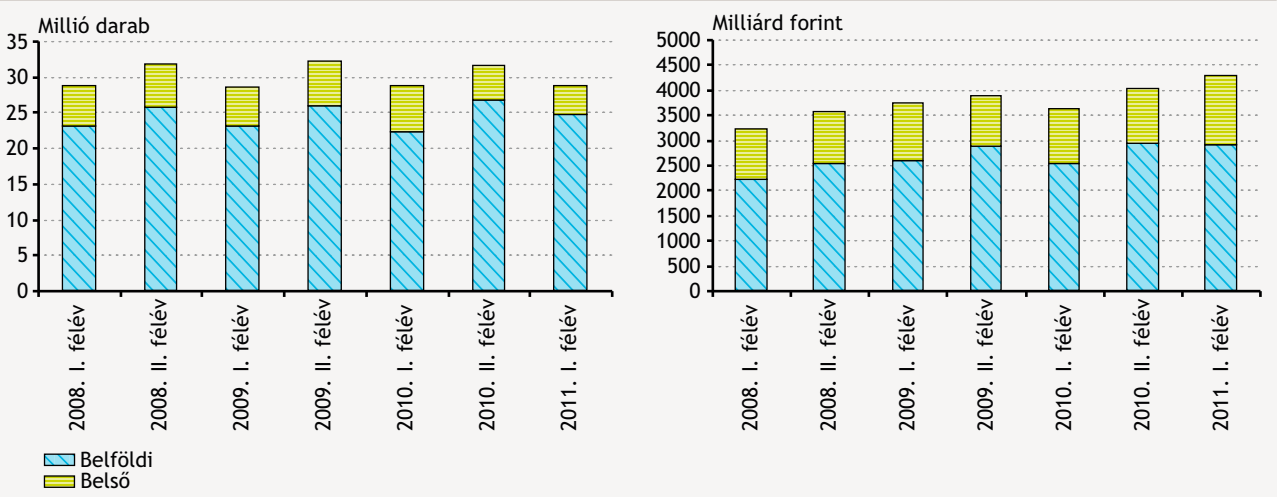

3.2.2. Beszedések

A csoportos beszedések között jellemzően kisebb értékű tranzakciókat találunk

A csoportos beszedések száma a terhelési oldalon az elmúlt évben 65,2 millió darab volt, összértékük pedig 672,2 milliárd forint. Ezen típusú tranzakciók száma az elmúlt két évben csökkent, két év alatt összesen 4,1%-kal, míg értékük nőtt 2009-ben 12,2%-kal, 2010-ben pedig 4,8%-kal. 2011 első felében 32,1 millió csoportos beszedési tranzakció történt, ez 1,2%-os csökkenés 2010 első feléhez képest. Ugyanebben az időszakban a beszedések összértéke 6,7%-kal 323,9 milliárd forintra csökkent. A tranzakciók 51,2%-a (értékben 41,6%) belső forgalom volt 2010-ben, 2011 első félévében pedig 49,4% (értékben 45%), és itt is az látható, hogy ennek az aránya folyamatosan csökken. A csoportos beszedések forgalmának további része belföldi, bankközi. Ezt a típusú tranzakciót a rendszeres fizetések teljesítésére használják az ügyfelek, tipikus felhasználási területe a közüzemi számlák, biztosítási díjak kifizetése. A forgalom jellemzően a háztartási, illetve a kisebb vállalati szektortól indul, a fizetések címzettjei pedig a különböző szolgáltatócégek.

A BKR-ben 2010-ben 39,6 millió darab csoportos beszedési megbízás került feldolgozásra, ezeknek pedig a 80%-a, 31,7 millió darab teljesítésre. A teljesített csoportos beszedések összértéke 311,2 milliárd forint volt, ez 5,8%-kal magasabb az egy évvel korábbinál. A tranzakciók száma alapján ennél kisebb, mindössze 1,8%-os növekedés látható. 2011 első félévében 16,1 millió csoportos beszedés teljesült 167,3 milliárd forint értékben, így az előző félévhez képest a beszedések száma gyakorlatilag nem változott, míg értékük 7,7%-kal nőtt. Látható, hogy a nem teljesült megbízások átlagos (23 532 forint) értéke jóval magasabb, mint a teljesülteké (10 381 forint).

A tranzakciószám alapján kevésbé jelentős, de mégis fontos megemlíteni a felhatalmazói levélen alapuló beszedéseket is. Ez a fizetési mód a vállalatok közötti pénzforgalomban jelenik meg. 2011 első felében 245 409 darab tranzakció történt, melyek nagy része (90,9%) a belföldi, bankközi forgalomhoz kötődik. A beszedések összértéke 167,3 milliárd forint volt. 2010-ben összesen 485 ezer beszedés történt, 434,2 milliárd forint értékben. A tranzakciók száma az elmúlt másfél évben folyamatosan nőtt, félévente közel 2000 darabbal, míg értékük 2010 második félévéhez képest idén az első félévben közel 60 milliárd forinttal csökkent.

5. ábra
A csoportos beszedések száma és értéke a forgalom iránya szerint a terhelési oldalon

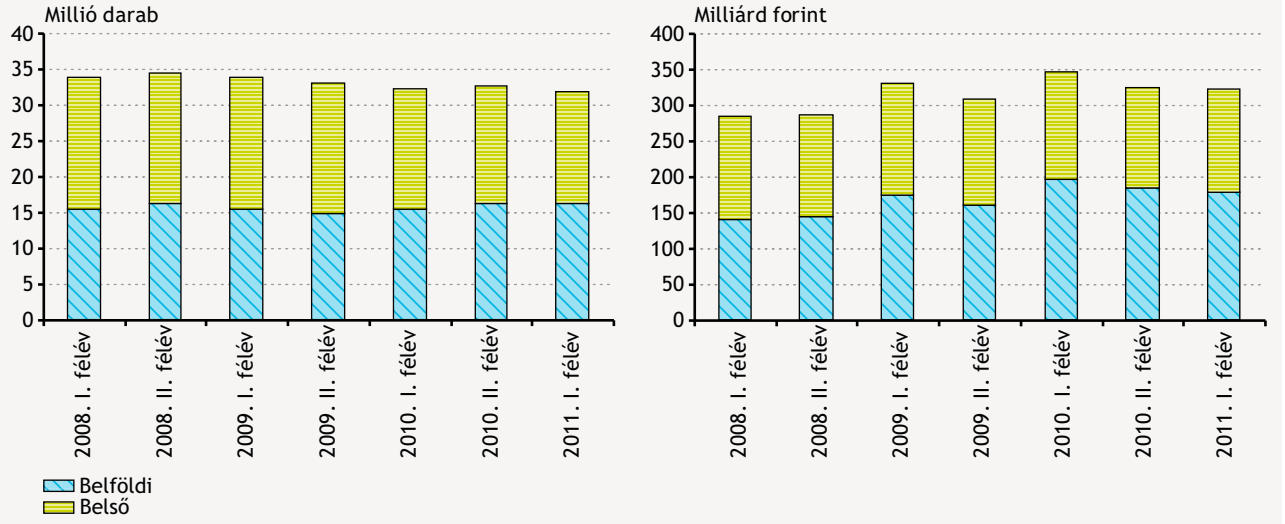

3.3. A FIZETÉSIKÁRTYA-ÜZLETÁG

Annak ellenére, hogy a fizetési kártyák és az azokkal lebonyolított tranzakciók is fizetési számlához kötődőnek, ezeket mégis külön fejezetben tárgyaljuk. Ennek oka a fizetési kártyák jelentősége, hiszen jelenleg úgy tűnik, a készpénzes fizetéseket nagy arányban a leghatékonyabban ezzel a fizetési móddal lehet kiváltani és elektronizálni.

3.3.1. A kibocsátott kártyák száma és jellemzői

A kibocsátott kártyák száma 2008 óta nem változott lényegesen

Az elmúlt három és fél évben a Magyarországon kibocsátott fizetési kártyák száma összességében nem változott jelentősen, 8,78 és 8,94 millió között ingadozott. A korábbi évek folyamatos növekedésével szemben a jelenlegi stagnálás elsősorban a pénzügyi válsággal magyarázható. A válság hatására a kibocsátott kártyák típus szerinti megoszlása folyamatosan változik, míg a betéti kártyák száma folyamatosan nő, addig a hitelkártyák száma jelentősen, 2008 közepe óta közel 500 ezerrel, a forgalomban lévő hitelkártyák közel 28%-ával csökkent. A csökkenésnek köszönhetően az összes kártyán belül a hitelkártyák részaránya 20,1%-ról 14,5%-ra csökkent.

A betéti kártyák száma 2011 közepén meghaladta a 7,5 milliót, így az összes kártyán belüli részarányuk 85%-os volt. A pénzügyi válság ellenére a betéti kártyák száma folyamatosan növekszik, 2008 közepe óta több mint félmillióval emelkedett a forgalomban lévő kártyák száma.

A betéti kártyákon belül az előre fizetett kártyák száma 2010 közepéig folyamatosan csökkent. Ez a kártyatípus egyre gyakrabban jelenik meg különböző rendezvényeken fizetési eszközként, amit egyes esetekben a rendezvény után tovább lehet használni. Ennek a kártyatípusnak az ilyen típusú felhasználása – kombinálva az érintés nélküli fizetési funkcióval – jó lehetőség lehet az elektronikus fizetési eszközök népszerűsítésére és a kártyás fizetés ösztönzésére. Az előre fizetett

kártyák száma ennek ellenére továbbra is rendkívül alacsony, 2011 közepén mindössze 4993 darab volt forgalomban, így az összes kártyán belül mindössze 0,06%-os ezek részesedése.

Szintén a betéti kártyák egyik alkategóriája a hitelkerethez kapcsolódó betéti kártyák, melyek száma 21 109 volt 2011 közepén, így az összes kártya 0,24%-a volt ilyen. Ennek a típusnak a száma és a részaránya a hitelkártyákhoz hasonlóan szintén folyamatosan csökken, 2010 végéhez képest 24,3%-kal.

A hitelkártyák száma a válság hatására folyamatosan csökken

A forgalomban lévő hitelkártyák száma 2008 közepe óta folyamatosan csökken, 2011 közepén 1,29 millió ilyen kártya volt forgalomban. Új hitelkártyatermékek ez idő alatt nem is tűntek fel a piacon, a válság kezdete óta az első új termékek 2011 első félévében jelentek meg.

A hitelkártyákon belül a terhelési kártyák száma szintén csökkent az elmúlt években, arányuk az összes kártyán belül továbbra is csekély mértékű, 0,2% körüli. Számuk 2008 első féléve óta 2500 darabbal csökkent, így 2011 közepén 16 974 ilyen kártya volt forgalomban. A kártyatípus alacsony elterjedtsége elsősorban azzal a tulajdonságával indokolható, hogy ahhoz általában korlátlan hitelkeret kapcsolódik, így valószínűleg ilyen kártyához csak a különösen jó ügyfelek juthatnak hozzá, akik száma az elmúlt években feltételezhetően csökkent.

6. ábra
A fizetési kártyák száma típusonként

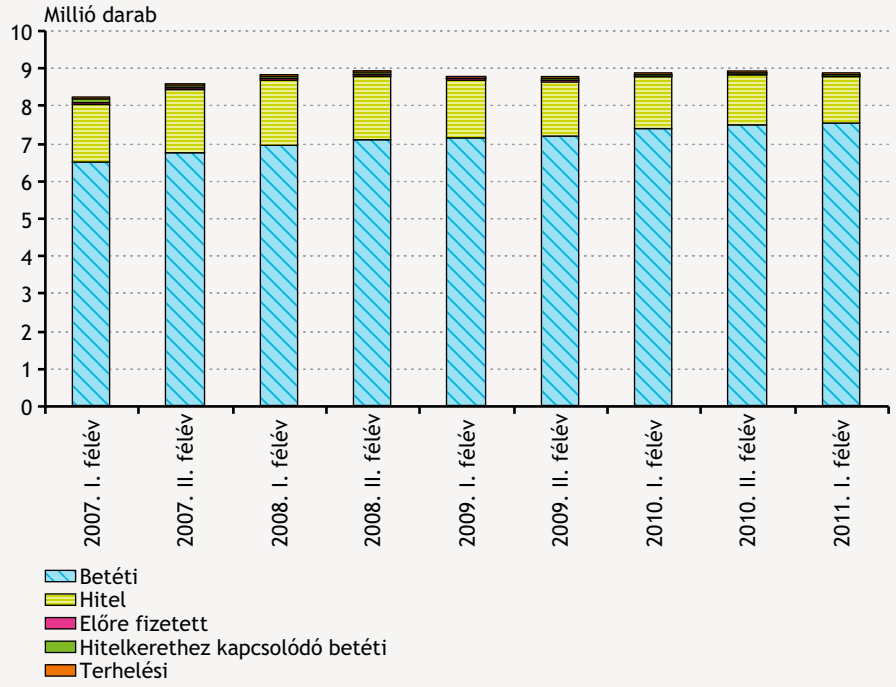

A magyar fizetésikártya-üzletágban jelenleg mind a kibocsátói, mind pedig az elfogadói oldalon csak nemzetközi kártyatársaságok vannak jelen, miután 2011 első félévében a hazai kártyaelszámolási rendszer, a GBC megszűnt. A kibocsátói üzletágban három kártyatársaság, a MasterCard, a Visa és az American Express érdekelt, míg a hazai elfogadók egy része az előzőek mellett a Diners Club, a JCB és a China UnionPay logós kártyákat is elfogadja.

A kibocsátói oldalon jelen lévő kártyatársaságok piaci részesedése akár jelentősen is megváltozhat

A kártyatársaságok piaci részesedése a kibocsátott kártyák száma alapján az elmúlt években az utolsó két félévet leszámítva nem változott lényegesen. 2010 második félévében azonban a MasterCard-logós kártyák aránya növekedésnek indult, és 2011 közepére a korábbi 66% körüli értékről 73,3%-ra nőtt, így jelenleg közel 6,5 millió ilyen kártya van forgalomban. Ezzel összhangban a másik jelen lévő nagy kártyatársaság, a Visa piaci részesedése 31%-ról

24,6%-ra változott, kártyáik száma pedig 2,2 millió alá csökkent. A piac kibocsátói oldalán jelen lévő harmadik nemzetközi kártyatársaság, az American Express védjegyével ellátott kártyák részaránya az elmúlt hat félévben folyamatosan csökkent, így a 2008 első félévi 2,5%-os piaci részesedés 2011 közepére 2%-ra változott, a kibocsátott kártyák száma pedig már kevesebb mint 180 ezer. A nemzetközi logó nélkül kibocsátott, saját logós kártyák aránya továbbra is csekély, 0,2% körüli, számuk pedig 2009 első féléve óta alig haladja meg a 17 ezer darabot.

7. ábra
Kártyatársaságok piaci részesedése

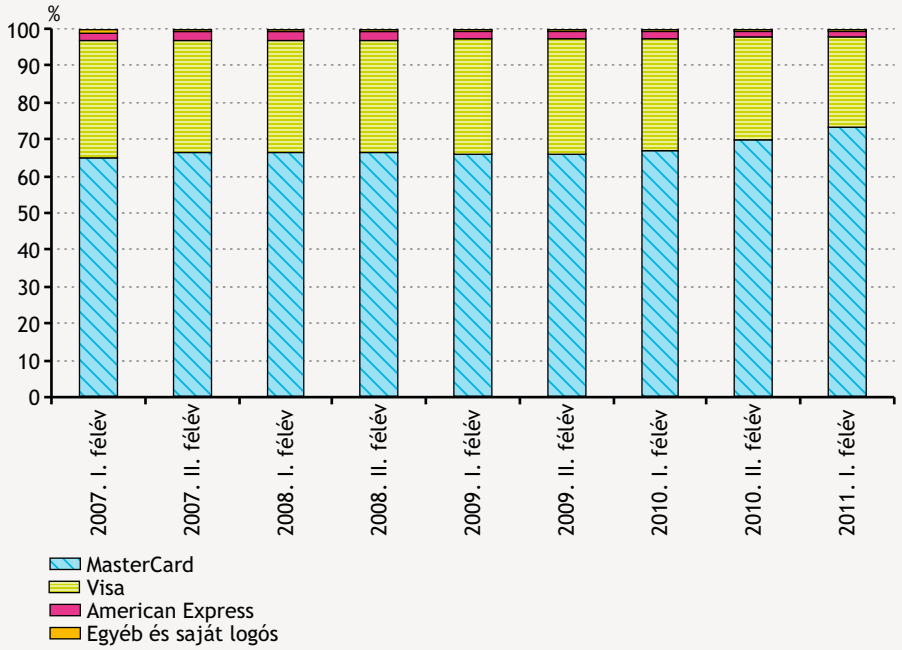

A kártyaszám lassuló emelkedése ellenére még van tere a növekedésnek, de jelenleg a legfontosabb az elfogadói hálózat szélesítése, valamint a kártyahasználat intenzitásának növelése

A forgalomban lévő betéti kártyák számát hosszabb távon vizsgálva megállapítható, hogy az éves növekedési ütem 2005 óta minden évben 4-5% között mozgott, egyedül 2009-ben volt ennél alacsonyabb, amikor az előző évhez képest mindössze 1%-kal nőtt ennek a kártyatípusnak a száma. A teljes kártyaállomány tekintetében a kétezres évek első felére jellemző 10% körüli, vagy afeletti növekedési ütemtől való elmaradás egyrészt a hitelkártya-kibocsátás visszaesésével, másrészt pedig az egy főre jutó kártyák számával magyarázható. A kártyaszámokra vonatkozó hosszú távú idősorokat vizsgálva a piac telítődésének a jeleit figyelhetjük meg, valószínűleg egyre kevesebb azon ügyfelek száma, akiket az eddigi módszerekkel könnyen kártyához lehet juttatni. Nemzetközi összehasonlításban viszont azt láthatjuk, hogy van még tere a fejlődésnek, illetve a magyar háztartások fizetési szokásainak felméréséből[9] is megállapítható, hogy a háztartások 15%-a egyáltalán nem rendelkezik fizetési kártyával. Ebben változást jelenthet a válság utáni időszakban az új betéti termékek megjelenése, bár fontos megjegyezni, hogy jelenleg Magyarországon a kártyaszám növelésénél fontosabb kérdés a kártyahasználat intenzitásának a növelése, valamint az elfogadói hálózat szélesítése.

[9] Takács Kristóf (2011): A magyar háztartások fizetési szokásai. *MNB-tanulmányok*, 98.

3.3.2. A fizetési kártyák forgalmi adatai

A fizetésikártya-üzletágból a kártyák használatára vonatkozóan a kibocsátói és az elfogadói oldalról egyaránt rendelkezésre állnak adataink, amelyeket három csoportba sorolhatunk. A kibocsátói oldalról a hazai kibocsátású kártyák belföldi és külföldi használatára vonatkozóan, az elfogadói oldalról pedig a hazai és a külföldi kibocsátású kártyák belföldi használatára vonatkozóan gyűjtünk adatokat. A rendelkezésre álló adatokat azok típusa szerint a 2. táblázatban mutatjuk be.

2. táblázat
A fizetésikártya-üzletágról a kibocsátói (zöld) és az elfogadói (sárga) oldalról állnak rendelkezésre adatok

	Hazai kibocsátású kártya	Külföldi kibocsátású kártya
Belföldi használat		
Külföldi használat		

A kártyás vásárlások száma és értéke folyamatosan nő, elsősorban a második félévben változnak a fizetési szokások

A hazai kibocsátású fizetési kártyákkal belföldön lebonyolított vásárlási tranzakciók száma folyamatosan növekszik. A változásban az elmúlt három évben lépcsőzetes trend figyelhető meg, a vásárlási tranzakciók számában mindig az első és a második félév között van nagyobb ugrás, a második félévre jellemző magasabb érték pedig a következő év első felében szinten marad. A második félévben tapasztalható ugrás valószínűleg az ekkor jellemzőbb külföldi nyaralásokkal és az év végi ünnepekhez kötődő erősebb kártyahasználattal magyarázható[10], a lépcsőzetességből pedig arra lehet következtetni, hogy ezek az alkalmak eredményesen tudják rászoktatni a kártyabirtokosokat a kártyák vásárlási célú használatára.

A folyamatos növekedésnek köszönhetően, ami a válság alatt sem torpant meg, 2010 második félévében a hazai kibocsátású kártyákkal belföldön 103,9 millió darab vásárlási tranzakció történt, 2010-ben összesen pedig 196,6 millió darab. Ez mintegy 24%-kal több a 2008-as 158,3 milliós adatnál, a 2009-es 174,8 millió darabhoz képest pedig 12,4%-os a növekedés. A vásárlási tranzakciók értékét vizsgálva hasonló tendenciák figyelhetők meg, azzal a különbséggel, hogy itt a második félévi növekedést követően a következő év első felében akár jelentősebb visszaesés is tapasztalható. 2010-ben a belföldi vásárlások összértéke 1397,8 milliárd forint volt, ez 14%-os növekedés a 2008-ban lebonyolított 1223,2 milliárd forintnyi vásárláshoz képest. 2011 első felében szintén az előző félév szintjén maradt a vásárlások száma, a 105,2 millió tranzakció viszont az előző év azonos időszakához képest 13,5%-os növekedést jelent. A kártyás vásárlások során elköltött 714 milliárd forint pedig 13,8%-os növekedés 2010 első félévéhez képest.

A kisebb összegű vásárlásoknál is egyre gyakrabban jelenik meg a kártya

A vásárlási tranzakciók számának és összértékének eltérő mértékű növekedéséből következik, hogy a vásárlási tranzakciók átlagos értéke folyamatosan csökken. Látható, hogy az átlagos tranzakciós értékek a második félévben mindig magasabbak, majd a következő év első félévére jelentősebb esés következik be. Ezután a következő év második félévében már kisebb mértékben, de megint nő ez az érték. Ez a folyamat magyarázható azzal, hogy az aktív kártyahasználók közé újonnan belépők először inkább a nagyobb értékű vásárlásaikat bonyolítják kártyával az év második felében, majd a következő év első felében már a kisebb értékű tranzakcióknál is előkerülnek a kártyák. Ennek köszönhetően a 2008 első félévére jellemző 7652 forintos átlagos vásárlási érték 2011 első félévére 6784 forintra csökkent, míg a 2008 második féléves adatok 7768 forintról 2010 második felére 7070 forintra változtak.

A készpénzfelvételek súlya csökken a kártyás tranzakciók között

A hazai kibocsátású kártyákkal belföldön lebonyolított készpénzfelvételi tranzakciókat vizsgálva felemás képet láthatunk. A tranzakciók számának a korábbi emelkedése lelassult, 2009-ben pedig csökkent is az előző évhez

[10] A külföldi kártyahasználatban hasonló szezonalitás figyelhető meg.

képest. Ez a csökkenés valószínűleg inkább a válságnak tudható be, nem pedig a fizetési szokások megváltozásának, ezt támasztja alá az is, hogy 2010-ben nem csökkent tovább a készpénzfelvételek száma. 2008-ban 126,7 millió készpénzfelvétel történt, 2010-ben pedig már csak 122 millió. Ezeknél a tranzakcióknál az első és a második félév között jelentős eltérések nem tapasztalhatóak, inkább az figyelhető meg, hogy a következő év első felében csökken a tranzakciók száma. 2011 első félévében 61,7 millió alkalommal vettek fel készpénzt fizetési kártyával, ez az előző év első feléhez képest 2,5%-os növekedést jelent.

A készpénzfelvételi tranzakciók összértékét tekintve a 2009-es visszaeséshez képest 2010-ben újra nőtt ez az érték, de az lényegében megegyezik a 2008-as értékkel. A hazai kibocsátású kártyával belföldön lebonyolított készpénzfelvételek összértéke 2010-ben 5571,7 milliárd forint volt. A készpénzfelvételek átlagos értéke az elmúlt években folyamatosan nőtt, a 2008 első féléves 42 800 forintos értékről 2010 végére 48 000 forint fölé. 2011 első felében újra nagyobb mértékben, 12%-kal nőtt ezeknek a tranzakcióknak az összértéke az előző évhez képest, így lényegében a 2010 második féléves szinten maradt.

Mind a tranzakciók száma, mind pedig értéke alapján látható, hogy miközben a kártyás vásárlások elterjedtsége folyamatosan növekszik, addig a készpénzfelvételek tekintetében a korábbi növekedés lelassult, illetve megállt. Mindenképpen pozitívan értékelhető, hogy a vásárlási tranzakciók száma 2007 óta meghaladja a készpénzfelvételek számát, négy év alatt pedig több mint másfélszeres lett a kettő közötti különbség. A tranzakciók összértékét vizsgálva rosszabb képet láthatunk, itt még mindig több mint négyszeres a vásárlások hátránya.

A folyamatos növekedés ellenére még mindig rendkívül alacsony a magyarországi kártyahasználat

A hazai kibocsátású kártyák forgalmi adatait összevetve a kibocsátott kártyák számával, megállapítható, hogy a fizetési kártyák használata a többség számára még nem vált a mindennapok részévé, hiszen az egy kártyára jutó tranzakciók száma rendkívül alacsony. 2010-ben kártyánként átlagosan 23,2 vásárlási tranzakciót hajtottak végre, ebből 22-t belföldön. Lassú növekedés figyelhető meg az átlagos tranzakciós számokban, 2008-ban havonta még csak másfél vásárlás jutott egy kártyára (évente 18,6), 2009-ben pedig már évente 20,9. Az elmúlt évben még mindig kevesebb mint havi két vásárlást fizetettek a kártyabirtokosok kártyával, ez a szám rendkívül alacsony, összehasonlítva például a készpénzes tranzakciók számával. Az egy kártyára jutó átlagos készpénzfelvételek száma nem sokkal marad el a vásárlások számától, de itt lassú csökkenés figyelhető meg. 2010-ben 13,6 készpénzfelvételi tranzakció jutott egy fizetési kártyára, míg egy évvel korábban 14, 2008-ban

8. ábra
A fizetési kártyával lebonyolított műveletek számának és értékének alakulása

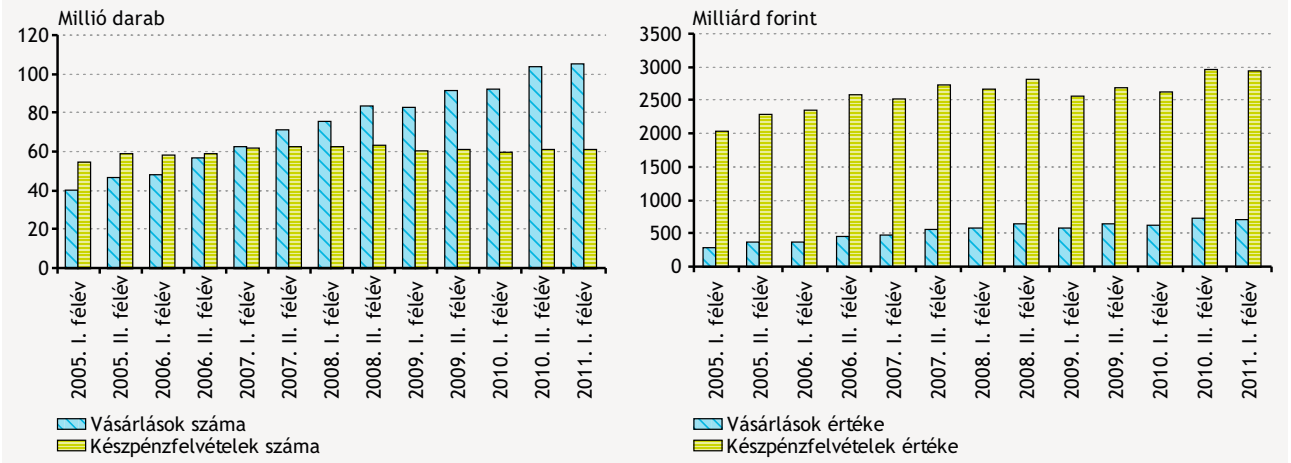

pedig 14,3. Nemzetközi összehasonlításban megvizsgálva a kártyás vásárlások számát, szintén jól látható a lemaradás. 2010-ben a belföldön lebonyolított 22,6 vásárlási tranzakcióval az Európai Unió tagországai között a középmezőny végén helyezkedtünk el, a kártyahasználat intenzitása tekintetében tíz ország volt mögöttünk. Az uniós átlag a hazai használatnak a duplája, évente 43,8 belföldi vásárlási tranzakció kártyánként, kilenc országban pedig átlagosan hetente egynél többször fizetnek kártyával.

3.3.2.1. Vásárlási tranzakciók

A fizikai POS vásárlási tranzakciók száma egy év alatt 14%-kal lett magasabb, a távollévők közötti kártyás fizetéseknél ennél nagyobb a növekedés üteme

A hazai kártyás vásárlási tranzakciókat részletesebben, a fizetés helyszíne szerinti csoportosításban is megvizsgáljuk. Fizikai POS-berendezéseken 2011 első félévében összesen 100,2 millió darab tranzakciót bonyolítottak le a kártyabirtokosok, ez közel 14%-os növekedést jelent az előző év azonos időszakához képest, 2008 első féléve óta pedig ezeknek a tranzakcióknak a száma közel 40%-kal nőtt. A vizsgált tranzakciók összértéke szintén folyamatosan növekedett az elmúlt években, 2010-ben 1301,3 milliárd forint volt, ami 10,5%-kal magasabb a 2008-as értéknél. 2011 első felében 679,6 milliárd forintot költöttek el POS-terminálokon a kártyabirtokosok, ez 13,6%-kal magasabb az előző év első feléhez képest, 2008 hasonló időszakával összehasonlítva pedig 22,2%-os a növekedés. Látható, hogy a tranzakciók száma jelentősen gyorsabban nőtt, mint azok értéke, ebből arra lehet következtetni, hogy egyre többször kerül elő a kártya a kisebb értékű vásárlásoknál is. Ezt láthatjuk a tranzakciók átlagos értékeinek a vizsgálatakor is, ez három év alatt közel ezer forinttal csökkent, 2011 közepén 6782 forint volt.

A kártyás vásárlások egyre jelentősebb csoportja a távollévők közötti fizetések („card not present" tranzakciók[11]). Ezekben az esetekben a kártya nem jelenik meg fizikailag a vásárlás folyamatában, annak adatai valamilyen kommunikációs csatornán keresztül jutnak el az elfogadói oldalon lévő pénzforgalmi szolgáltatóig. Ezeknek a vásárlásoknak két alkategóriáját különböztetjük meg: az interneten, illetve a telefonos vagy postai megrendelés kapcsán végzetteket. Az internetes fizetési műveletekben a 2008–2010 közötti időszakban rendkívül gyors növekedés tapasztalható mind a fizetések számát, mind pedig értékét tekintve. Az internetes vásárlások száma 2008 első féléve és 2011 első féléve között megháromszorozódott, így az elmúlt félévben már 2,2 millió darab ilyen tranzakció történt. A költések összértéke ezen időszakban három és félszeresére, 20,1 milliárd forintra nőtt. A tranzakciók átlagos értéke lényegesen nem változott ez idő alatt, 2011 közepén ez az érték 9250 forint volt, ami közel 2500 forinttal magasabb a fizikai vásárlások átlagértékénél. Ez az eltérés magyarázható a vásárolt termékek eltérő jellegével. Míg a közellévők közötti vásárlásoknál előreláthatólag egyre több kisértékű fizetés is kártyával fog történni, addig az interneten egyelőre elsősorban tartós fogyasztási cikkek, nagyobb értékű szolgáltatások és különböző rendszeres (számla) fizetések történnek. Ezek alapján arra számítunk, hogy az internetes vásárlások esetén az átlagos tranzakciós érték lassabban, és nem olyan mértékben fog csökkenni, mint a közellévők közötti tranzakcióknál.

A „card not present" tranzakciók másik csoportja a telefonos és postai megrendelésekhez kapcsolódik. Ebben az esetben szintén jelentős és folyamatos növekedést láthatunk az elmúlt években, bár az elmarad az internetes tranzakciók növekedési ütemétől. 2011 első félévében alig több mint egymillió darab ilyen tranzakció történt, ami közel a duplája a 2008 első félévében látott értéknek. Az elmúlt félévben összesen 5 milliárd forint volt az ilyen tranzakciók értéke, ez közel 900 millió forinttal alacsonyabb a 2008 első féléves adatnál. Itt érdemes megjegyezni, hogy 2010 első féléve után csökkent ezeknek a tranzakcióknak a száma és értéke is. Az átlagos tranzakciós érték jelentősen, több mint ötezer forinttal csökkent az elmúlt három évben, így 2011 első félévében az átlagos érték 4826 forint volt. Fontos megjegyezni, hogy az internetes tranzakciók részaránya a „card not present" tranzakciókon belül folyamatosan nő, és jelenleg már mind tranzakciószám, mind pedig érték szerint az említett tranzakciók nagyobb része történik az interneten.

[11] A „card not present" tranzakciók esetén a kártyát elfogadó kereskedő nem találkozik közvetlenül a fizetési kártyával, hozzá vagy a bankjához csak a kártyának a tranzakció lebonyolításához szükséges adatai jutnak el. Az ilyen típusú tranzakciók történhetnek az interneten, postán vagy telefonon keresztül.

9. ábra
A vásárlási tranzakciók száma és értéke

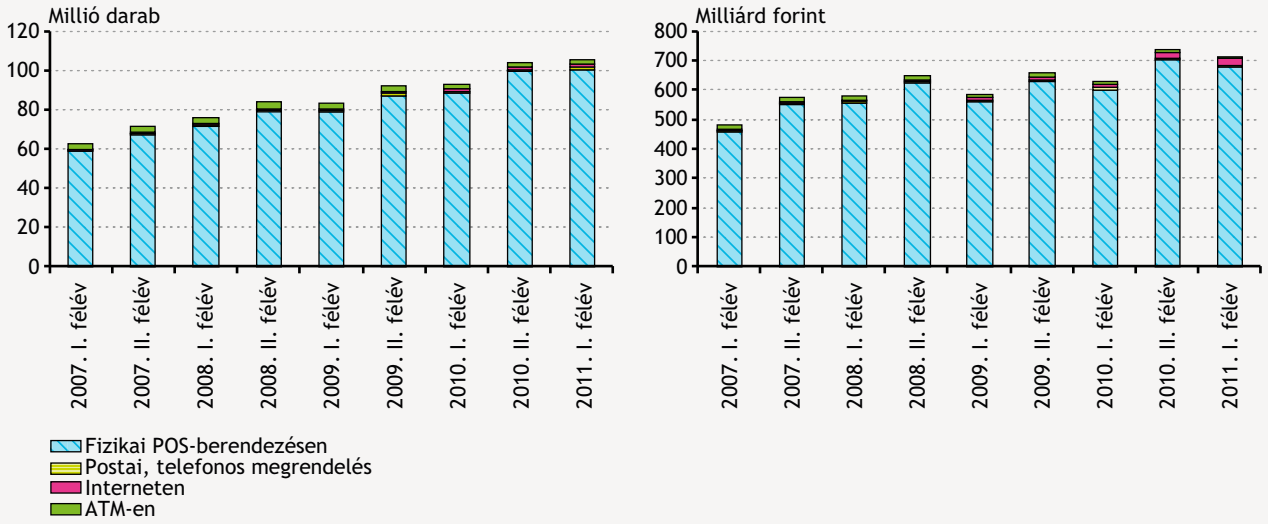

A vásárlási tranzakciók harmadik csoportja az ATM-en keresztül lebonyolított tranzakciók. Ezek közé a műveletek közé tartozik a mobiltelefon-egyenleg feltöltése, a különböző szolgáltatások, közüzemi díjak kifizetése, és minden olyan szolgáltatás vásárlása, amit ATM-en keresztül ki lehet fizetni. Ezek száma és értéke az előzőekkel szemben folyamatosan csökken, 2011 első félévében 1,8 millió darab ilyen tranzakció történt, 9,3 milliárd forint összértékben. Az ATM-en lebonyolított vásárlási tranzakciók száma és összértéke az elmúlt években folyamatosan csökkent, az utolsó egy évben több mint 300 ezer darabbal, értékben pedig 1,6 milliárd forinttal. Ezen vásárlások átlagos értéke 5117 forint volt 2011 első felében, ami a két évvel korábbihoz képest mintegy 200 forintos növekedés.

3.3.2.2. Készpénzfelvételi tranzakciók

A készpénzfelvételek többsége ATM-en keresztül történik, a pénztárakban elsősorban a nagyobb összegű tranzakciók jellemzőek

A készpénzfelvételi tranzakcióknál alapvetően két típust különböztetünk meg, az ATM-en, illetve a bankfióki és postai POS-terminálon keresztül végzett készpénzfelvételt. Ezek mellett lehetőség van még kereskedői POS-berendezéseknél is készpénzhez jutni, de ennek a szolgáltatásnak az elterjedtsége a megjelenése óta eltelt három félévben nem változott lényegesen, az ilyen tranzakciók száma továbbra is elenyésző.

A készpénzfelvételi tranzakciók közel 93%-a ATM-en keresztül történik, és annak ellenére, hogy számuk 2010 első feléhez képest csekély mértékben nőtt, még mindig közel egymillió darabbal elmarad a 2008-as szinttől. 2010-ben 113 millió darab ilyen tranzakció történt 4384,3 milliárd forint értékben, 2011 első félévében pedig 57,4 millió tranzakcióban 2290 milliárd forint értékű készpénzt vettek fel. A tranzakciók összértékében ez 5,6%-os növekedést jelent 2008-hoz képest. Az ATM-ből egy alkalommal felvett átlagos készpénzmennyiség 2011 első felében 39 928 forint volt. Ez az érték az elmúlt években folyamatosan nőtt, az inflációval közel megegyező mértékben.

Annak ellenére, hogy a bankfióki és postai POS-berendezéseken történt készpénzfelvételek száma csak 7,1%-a az összes tranzakciónak, érték szerint ezek súlya meghaladta a 22%-ot 2011 első felében. A tranzakciók száma 2009-ben és 2010-ben is csökkent az előző évihez képest, a készpénzfelvételek összértéke viszont a 2009-es visszaesés után 2010-ben újból nőtt, de nem érte el a 2008-as szintet. 2010-ben összesen 9 millió ilyen tranzakció történt az országban hazai kibocsátású kártyákkal, összesen 1214,6 milliárd forint értékben, a tranzakciók átlagos értéke pedig 134 949 forint volt. Ez közel három és félszerese az ATM-es tranzakciók átlagértékének. Ez utalhat arra, hogy az ügyfelek a nagyobb értékű készpénzfelvételeket szívesebben intézik a biztonságosabbnak tartott pénztáraknál, valamint magyarázható az eltérő használati szokásokkal is. Aki gyakrabban vesz fel készpénzt, az inkább a kényelmesebb ATM-et választja, és egy alkalommal kisebb összeget vesz fel.

10. ábra
Készpénzfelvételi tranzakciók száma és értéke

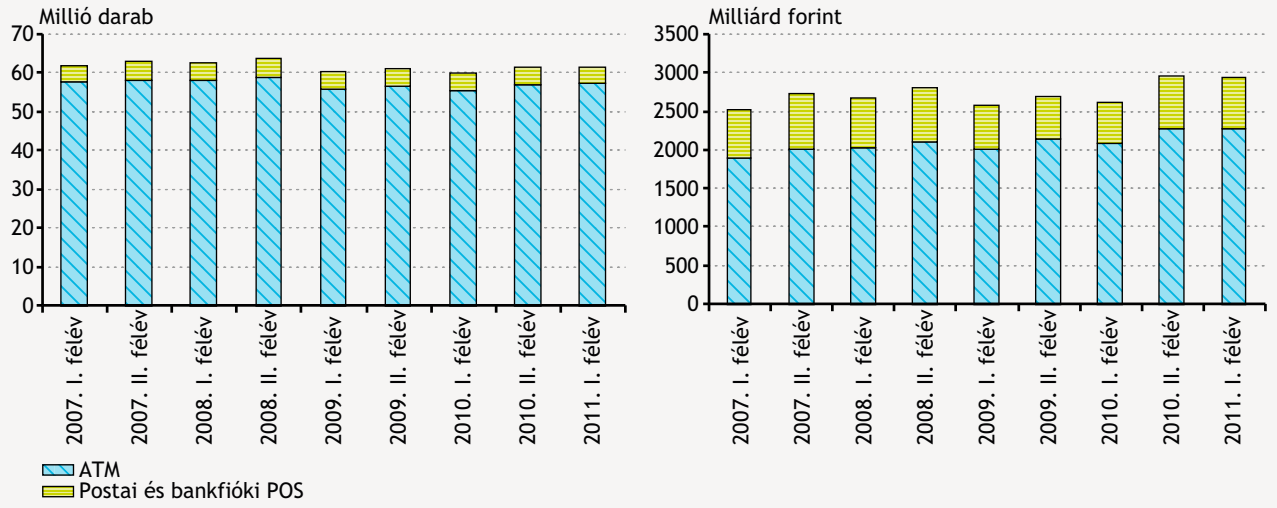

3.3.2.3. Készpénz-befizetési tranzakciók

Az ATM-es készpénzbefizetések száma jelentősen csökkent, a pénztári tranzakcióknál kisebb a visszaesés

A fizetési kártyával végrehajtott készpénz-befizetési tranzakciók száma és összértéke jóval elmarad a vásárlási vagy a készpénzfelvételi tranzakciók számától és értékétől. 2010-ben összesen 776 ezer ilyen tranzakció történt, 42,4 milliárd forint értékben. A készpénzbefizetések száma és értéke az előző évek folyamatos növekedése után 2010-ben csökkent, és ez 2011 első felében is folytatódott, az egy évvel korábbihoz képest 4,3%-kal kevesebb tranzakció történt. A kártyás készpénzbefizetéseket két csoportra bonthatjuk: az ATM-en és a bankfióki-postai POS-en végzett műveletekre.

2010-ben a tranzakciók 21%-át kitevő 163 ezer ATM-es készpénzbefizetés összértéke 10,7 milliárd forint volt. Ez a tranzakciók számát tekintve 8%-os csökkenés 2008-hoz, és 21%-os csökkenés 2009-hez képest. A tranzakciók összértékét tekintve a két évvel ezelőttihez képest 2%-os, 2009-hez képest pedig 14%-os a visszaesés. 2011 első felében 67 ezer tranzakcióban mintegy 4,6 milliárd forint került befizetésre, ez az egy évvel korábbihoz képest 20,6%-os, értékben pedig 14,5%-os csökkenést jelent. A tranzakciók átlagértéke 67 833 forint volt, ez 8%-os növekedés az előző évekhez képest.

11. ábra
Készpénz-befizetési tranzakciók száma és értéke

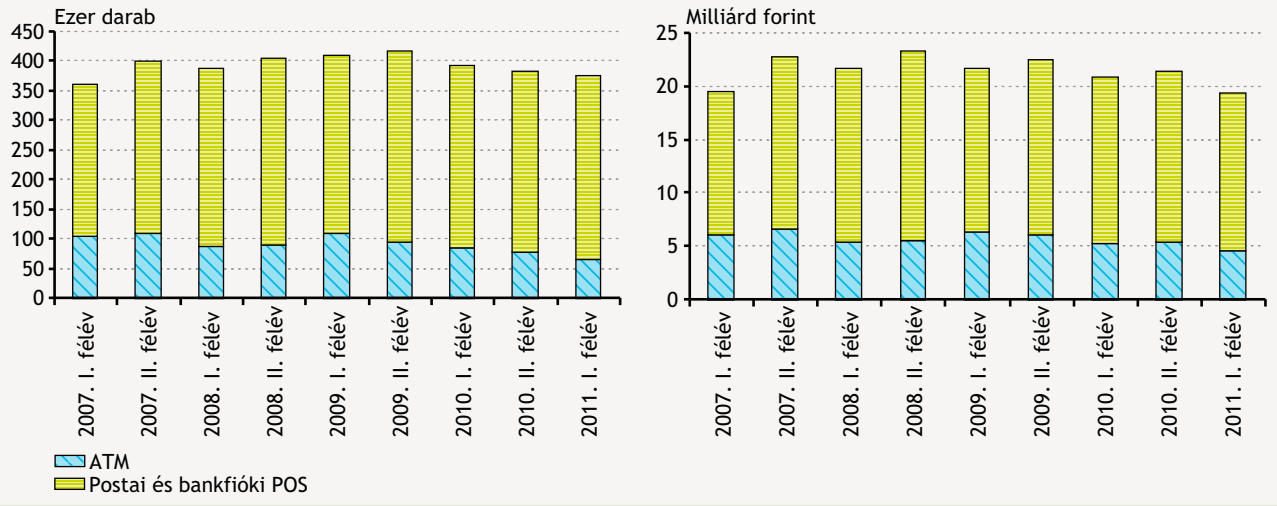

A bankfióki és postai POS-terminálokon végrehajtott 613 ezer készpénz-befizetési tranzakció összértéke 31,7 milliárd forint volt az elmúlt évben, míg a 2011 első felében lebonyolított 309 ezer tranzakció összértéke 14,9 milliárd forint volt. Itt az ATM-es befizetésekhez hasonlóan szintén csökkenést tapasztalhatunk, bár ez kisebb mértékű volt. A tranzakciók száma 2010-ben 2%-kal, értéke pedig 1%-kal csökkent 2009-hez képest. Az átlagos tranzakciós érték 2011 közepén közel 20 ezer forinttal volt alacsonyabb az ATM-es befizetések értékénél, és azzal ellentétben itt – az előző évhez képest – nem változott jelentősen ez az érték, a két évvel ezelőttihez képest pedig csökkent.

A fizetési kártyával lebonyolított készpénzbefizetések száma és értéke jelentősen elmarad a kártyás készpénzfelvételek mennyiségétől, a forgalom kevesebb mint 1%-a a készpénzfelvételi forgalomnak.

3.3.2.4. Külföldi tranzakciók a hazai kibocsátású kártyákkal

A hazai kártyahasználati szokásoktól jelentősen eltér a külföldi használat

A fizetési kártyás tranzakciók vizsgálatánál érdemes közelebbről is megnézni a hazai kibocsátású kártyákkal külföldön lebonyolított tranzakciókat, ugyanis külföldön a belföldi használati szokásoktól jelentősen eltérőeket láthatunk. Összességében elmondható, hogy a tranzakciók nagyobb része vásárlás, kisebb része pedig készpénzfelvétel. Ennek egyik oka lehet az, hogy a külföldi készpénzfelvétel díja általában jóval magasabb a belföldinél, míg a vásárlási tranzakciók továbbra is ingyenesek, a másik ok pedig az, hogy aki külföldön használja a kártyáját, az valószínűleg itthon is az aktívabb kártyahasználók közé tartozik.

A vásárlások száma a 2009-es visszaesés után újból nőtt, átlagos értékük jelentősen meghaladja a belföldit

A hazai kibocsátású kártyákkal 2010-ben 7,6 millió darab vásárlási tranzakciót hajtottak végre külföldi fizikai kereskedőknél, ez az összes hazai kártyával lebonyolított vásárlási tranzakció 3,8%-a. A külföldi vásárlások összértéke 134,1 milliárd forint volt, ami a hazai kártyás vásárlások összértékének 8,9%-a. 2011 első félévében a tranzakciók száma 3,9 millió volt, összértékük pedig 67,3 milliárd forint. Ez az előző év ugyanezen időszakához képest 15%-kal több tranzakciót jelent, a forgalom pedig 11,2%-kal nőtt. Látható, hogy külföldön főleg nagyobb értékű vásárlások esetén fizetnek kártyával a kártyabirtokosok, egy tranzakció átlagos értéke 2011 közepén 17 367 forint volt, ez több mint a duplája a belföldi értéknek. Az év első és második félévében hasonlóan a belföldi vásárlásokhoz, itt is jelentős eltérések figyelhetőek meg, ennek a két oka ebben az esetben is a nyaralások és az év végi ünnepek. A külföldi vásárlások száma 2009-hez képest 25,5%-kal, míg értékük 23,5%-kal nőtt 2010-ben[12]. Ennek elsődleges oka az, hogy 2009-ben elsősorban a gazdasági válság miatti visszaesés volt megfigyelhető a külföldi költésekben, abban az évben 2008-hoz képest 4,6%-kal csökkent a tranzakciók száma, 7%-kal pedig az összértéke. 2009-ben ahhoz képest, hogy mindkét félévben az egy évvel ezelőttinél alacsonyabb értékekkel találkozhatunk, a két félév közötti különbség nem csökkent, tehát ebből arra lehet következtetni, hogy a csökkenés nem kizárólag a második félévben inkább jellemző, szabadidős utazások visszaesésével magyarázható.

A hazai kártyás „card not present" tranzakciók közel fele külföldi elfogadónál bonyolódik

Az előzőektől jelentősen különböző képet láthatunk, ha a külföldi „card not present" tranzakciókat hasonlítjuk össze a belföldiekkel. Internetes fizetéssel, illetve telefonos és postai megrendeléssel kapcsolatos kártyás tranzakcióból 2010-ben 3,8 millió darabot bonyolítottak le a hazai fizetési kártyák birtokosai, összesen 53,5 milliárd forint értékben, míg idén az első félévben 2,5 millió darabot 32,8 milliárd forint értékben. A közellévők közötti vásárlá-

[12] Mivel a forint éves átlagos árfolyama a legfőbb devizákhoz képest nem változott lényegesen 2010-ben 2009-hez képest, ezért a növekedés nagy része ténylegesen a tranzakciók számának emelkedésével magyarázható.

soktól eltérően a távollévők közötti kártyás fizetések esetén nem látható a korábban említett lépcsőzetes növekedés, itt az adott év második fele és a következő év első féléve között szintén emelkedik a tranzakciószám. Egy tranzakció átlagos értéke 13 159 forint volt, ez szintén jelentősen magasabb, mint a belföldi érték. A hazai kártyákkal lebonyolított „card not present" tranzakciók 46,9%-a külföldi elfogadónál történt, ez a tranzakciók értékének 55,3%-a volt. Itt fontos megemlíteni, hogy ilyenkor az esetek többségében nem külföldön mentek végbe a tranzakciók, csak a tranzakciók elszámolása szempontjából – a külföldi kereskedő vagy elfogadó miatt – számítanak külföldinek. Erre abból következtethetünk, hogy ha összevetjük a külföldi fizikai vásárlások számát a belföldivel, akkor sokkal kisebb a külföldi tranzakciók aránya, mint a „card not present" műveletek esetén, az pedig nem valószínű, hogy a külföldön tartózkodó hazai kártyabirtokosok nagyobb arányban vásárolnának így. A tranzakciók számát tekintve a külföldiek aránya lényegesen nem változott az elmúlt években (valamivel kevesebb mint a tranzakciók fele), érték alapján azonban egyre kisebb ezek részesedése, de 2011 első felében ez még így is 55,3% volt. Ez azt jelenti, hogy az internetes vásárlások elterjedése egyformán érintette a belföldi és a külföldi kereskedőket, míg a tranzakciók értéke alapján úgy látszik, hogy a kisebb értékű vásárlásokat is érdemes már külföldi kereskedőnél lebonyolítani.

A külföldi készpénzfelvételek száma jóval alacsonyabb a vásárlások számánál

A hazai kártyákkal lebonyolított készpénzfelvételi tranzakciókat megvizsgálva azt láthatjuk, hogy a vásárlásokhoz képest jelentősen elmarad a külföldi műveletek aránya a belföldiektől. Itt fontos lehet a tranzakciók árazása is, illetve az a tényező, hogy aki a külföldi út során készpénzt szeretne használni, az valószínűleg már itthon gondoskodik erről, és külföldön már csak a váratlan helyzetekben vesz fel készpénzt. 2010-ben 1,3 millió darab ATM-es készpénzfelvételi tranzakció történt külföldön, 2011 első félévben pedig 686 ezer, ez a hazai kártyákkal intézett összes készpénzfelvétel 1,2%-a. Ezen műveletek összértéke 26,8 milliárd forintot tett ki, így egy átlagos készpénzfelvétel 39 142 forint volt. A készpénzfelvételeknél szintén tapasztalható 2009-es visszaesés után itt 2010-ben mindössze 6,2%-kal volt több tranzakció, 2011 első felében viszont 26,8%-os volt a növekedés egy év alatt.

12. ábra
A hazai fizetési kártyákkal külföldön lebonyolított tranzakciók száma és értéke

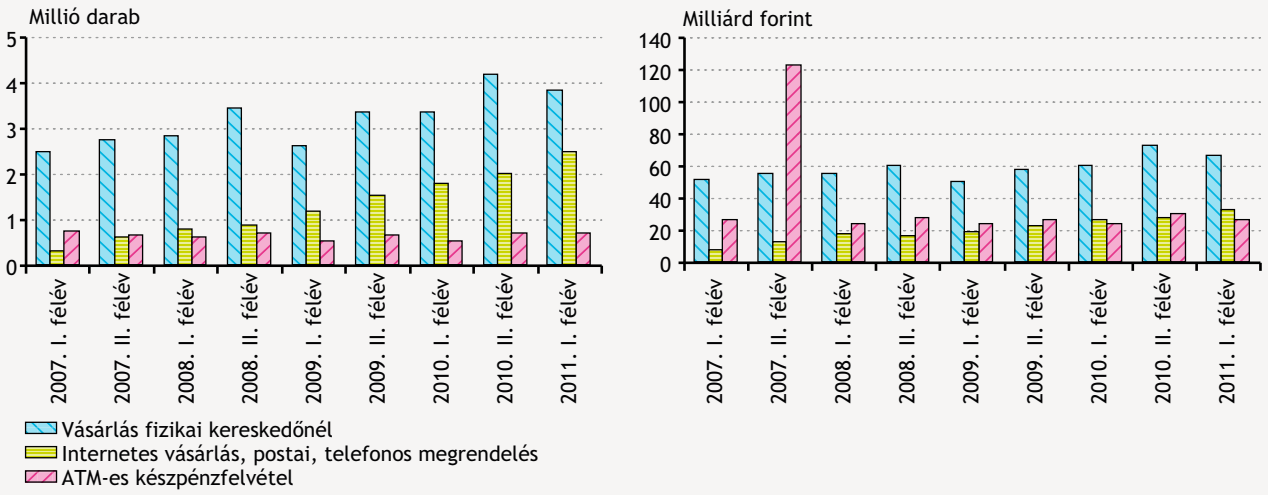

3.3.2.5. A külföldi kibocsátású kártyákkal lebonyolított hazai forgalom

A hazai kártyaelfogadó infrastruktúra fejlődését a fizetésikártya-üzletág első időszakában leginkább a turizmus és a külföldön kibocsátott kártyák használata befolyásolta. Az elfogadói oldal ebből következő területi egyenlőtlenségei még mindig jelentősek annak ellenére, hogy a külföldi kártyával magyar elfogadónál – tehát jellemzően a Magyarországra látogató külföldiek által – lebonyolított forgalom az elmúlt években már eltörpül a belföldi forgalom mellett.

Külföldi kártyákkal a hazai hálózaton szintén a magasabb értékű vásárlások a jellemzőek

Külföldi kibocsátású kártyával összesen 10 millió vásárlási tranzakciót hajtottak végre 2010-ben összesen 183,2 milliárd forint értékben. 2011 első felében jelentősen, 26,4%-kal nőtt a külföldi kibocsátású kártyás vásárlások száma, 20,3%-kal pedig az értéke 2010 első feléhez képest, így az 5,3 millió tranzakcióban 95,6 milliárd forintot költöttek el a hazai hálózaton. Ez a hazai hálózaton lebonyolított tranzakcióknak mindössze a 4,8%-a, értékben pedig a 11,8%-a. Hasonlóan a hazai kártyák külföldi használatához, itt is látható, hogy nagyobb értékű tranzakciókat bonyolítanak le Magyarországon a külföldi kártyabirtokosok. A vásárlási tranzakciók nagy része fizikai POS-terminálokon zajlott, így a hazai fizikai POS-forgalom 4,9%-a történt külföldi kártyával.

A vásárlási tranzakciók vizsgálatánál két dolgot érdemes kiemelni: az egyik az imprinteren lebonyolított forgalom, a másik pedig a „card not present" tranzakciók esetén a külföldi kártyák használatának magas aránya. 2011 első félévében az imprinteres vásárlások 91%-a (2321 darab), míg a forgalom 97,6%-a (80 millió forint) külföldi kibocsátású kártyával történt. Ennek az oka elsősorban az lehet, hogy az a néhány ilyen berendezés, ami még mindig működik, elsősorban olyan helyeken maradt meg, ahol jellemzően külföldiek fordulnak meg. Ilyen helyek lehetnek a szállodák, autókölcsönzők.

A hazai internetes vásárlásokban a külföldi kártyák aránya magas, de folyamatosan csökken

A másik érdekesség a vásárlási tranzakciók kapcsán a „card not present" tranzakciókban a külföldi kártyák használatának magas aránya. Míg a postai és a telefonos megrendelések esetén az elmúlt években a tranzakciók több mint 20%-a, értékben pedig több mint a fele külföldi kártyával történt[13], az internetes vásárlások esetén szintén magasabb a külföldiek aránya. 2010-ben a hazai internetes elfogadóknál 227,3 ezer alkalommal vásároltak, 5,5 milliárd forint értékben, 2011 első felében pedig 143 ezer vásárlást hajtottak végre, melyek összértéke 4,3 milliárd volt. Ez a hazai internetes elfogadóknál elköltött pénz 17,5%-a, az összes tranzakciónak pedig a 6,2%-a. Annak ellenére, hogy az internetes tranzakciók száma az elmúlt évben harmadával nőtt, összértékük pedig 43,7%-kal emelkedett, az összes internetes tranzakción belüli arányuk folyamatosan csökken. Ennek oka, hogy a hazai kártyákkal lebonyolított internetes költések gyorsabban nőnek.

Az ATM-es készpénzfelvételek átlagos értéke nem tér el jelentősen a hazai kártyás tranzakcióktól

A készpénzfelvételi tranzakciókra áttérve: 2010-ben külföldi kártyával a hazai hálózatból 4,2 millió alkalommal vettek fel készpénzt összesen 186,5 milliárd forint értékben, 2011 első félévében pedig 2 millió alkalommal 86,7 milliárd forint értékben. A készpénzfelvételek 98,5%-a ATM-en keresztül történt, a felvett összegnek pedig a 97,8%-a került így a kártyabirtokosokhoz. A felvett összeg átlagos értéke az ATM-ek esetében közel van a hazai kártyákkal végzettekhez (42 777 forint), a bankfióki és postai POS-terminálok esetén viszont a külföldi kártyákhoz kapcsolódó érték jóval elmarad (62 580 forint). Itt a különbség elsődleges oka, hogy míg a hazai kártyabirtokosok a nagyobb összegek felvétele esetén veszik igénybe a pénztárakat, valószínűleg annak biztonságossága miatt, addig a külföldiek esetén nem feltétlenül ez az első számú ok.

[13] Itt fontos megjegyezni, hogy 2010 második félévében jelentős csökkenés történt ezen a téren, és 2011 első felében már csak a tranzakciók 2,1%-a és a forgalom 19,9%-a történt külföldi kártyával.

13. ábra
A külföldi fizetési kártyákkal lebonyolított tranzakciók száma és értéke

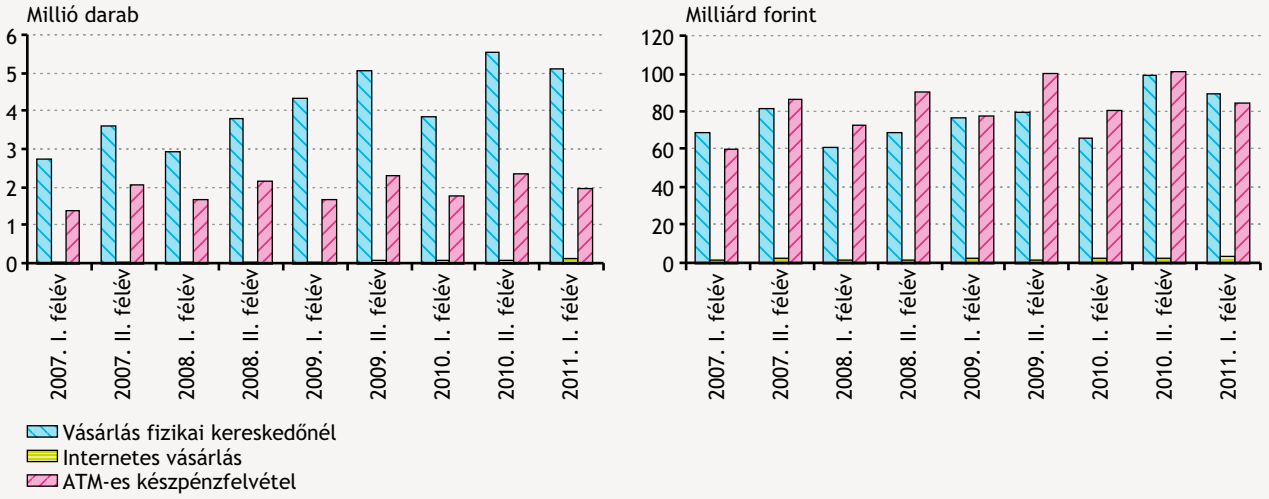

Az ATM-es készpénzfelvételeknek a 3,3%-a, a felvett összegnek pedig a 3,6%-a kapcsolódik külföldi kibocsátású kártyához, a bankfióki és postai pénztárak esetén viszont csak a tranzakciók 0,5%-a. Ebből is látszik, hogy a külföldiek készpénzfelvétel céljából csak ritkán, esetleg más szolgáltatásokat is igénybe véve térnek be a pénzforgalmi szolgáltatók fiókjaiba.

3.3.3. Elfogadói hálózat

A fizetési kártyákkal lebonyolított forgalom alakulását alapvetően három tényező befolyásolja: a lakosság kártyával való rendelkezésének aránya, a kártyabirtokosok fizetési szokásai és a fizetési kártyát elfogadó hálózat mérete. Az első tényezővel kapcsolatban első ránézésre azt mondhatjuk, hogy nincs nagy probléma, bár ezen a területen is van még hova fejlődni, hiszen az egy főre jutó 0,9 fizetési kártyával uniós összehasonlításban jelentősen le vagyunk maradva.

Az elfogadói hálózat bővítése kulcsfontosságú a fizetési szokások megváltoztatása szempontjából

Jelenleg az egyik legfontosabb feladat ezen a területen a fizetési szokások megváltoztatása annak érdekében, hogy a készpénzes tranzakciókat minél nagyobb arányban váltsák fel az elektronikus fizetések. Az eseti, közellévők közötti tranzakciók esetén jelenleg úgy tűnik, hogy a készpénzes fizetéseket tömegesen bankkártyával lehet a leghatékonyabban kiváltani, függetlenül attól, hogy a jövőben a fizetési kártya a hagyományos kártyaformátumban vagy valamilyen más eszközben fog megjelenni. A kártyabirtokosok fizetési szokásait viszont nagymértékben befolyásolja a harmadik tényező, vagyis hogy a kártyákat mennyi elfogadóhelyen lehet fizetésre használni. Tehát a kártyahasználat jelenleginél intenzívebb ösztönzése mellett továbbra is fontos szerepet kell kapnia az elfogadói hálózat bővítésének.

A fizetésikártya-elfogadó hálózat alapvetően két részből áll: a vásárlásra és a készpénzfelvételre alkalmas berendezésekből. Infrastruktúra szempontjából a vásárlási helyek közé tartoznak a kereskedői POS-terminálok és a „card not present” elfogadóhelyek, amik lehetnek internetes, illetve telefonos vagy postai megrendeléseknél működők. A készpénzfelvételi helyek közé az ATM-berendezések és a bankfióki vagy postai POS-terminálok tartoznak. Ezek mellett néhány kereskedői helyen üzemelnek még imprinterek is, illetve egyes esetekben a kereskedői POS-terminálok is alkalmasak készpénzfelvételre, azonban ezek száma, illetve az ezeken lebonyolított forgalom olyan csekély mértékű, hogy az elemzés további részében ezekre nem térünk ki részletesen.

Négy év alatt megduplázódott a POS-ek száma, de 2010-re lassult a növekedés

A kereskedői elfogadóhelyeken belföldi pénzforgalmi szolgáltató által elhelyezett POS-terminálok száma 2006-ról 2010-re megduplázódott, így 2010 végén 66 324 darab ilyen készülék működött[14]. Ez mintegy 12%-os növekedést jelent a 2009 végi adatokhoz képest, míg abban az évben 2008-hoz képest közel 19%-kal nőtt a terminálok száma. 2011 első felében folytatódott a vásárlásra alkalmas hálózat fejlődése, 2010 végéhez képest 6,6%-kal, 70 710 darabra emelkedett a fizikai POS-terminálok száma. Ez az egy évvel korábbi állapothoz képest 11,5%-os növekedést jelent. Az Európai Unió többi tagországával összehasonlítva jelentős a lemaradásunk az egymillió főre jutó POS-terminálok száma tekintetében. A 2010-es adatok alapján csak három országban volt ennek a mutatónak az értéke alacsonyabb, mint a hazai 7844 darab[15], az uniós átlag ebben a tekintetben pedig 17 561 darab terminál. Összességében elmondható, hogy a kétezres évek második felében ezen a területen tapasztalható, a korábbi évekhez képest jelentősen gyorsabb növekedés lassulni látszik. Amennyiben féléves bontásban vizsgáljuk az adatokat, ez még szembetűnőbb. 2008 első és második féléve között még közel 13%-os volt a növekedés mértéke, 2010 első és második fele között viszont már csak 4,5%-os volt a különbség.

A terminálok telepítése az egyre kisebb méretű üzletekben folytatódhat

A lassulás egyik oka lehet, hogy a nagyobb méretű üzletekben már szinte mindenhol lehetséges a kártyás vásárlás, így a piac eljutott arra a pontra, hogy már csak a kisebb méretű üzletek bevonásával lehet tovább fejleszteni az elfogadói hálózatot. Ebben az esetben egy-egy üzlet meggyőzésével jelentősen csökken az egyszerre kihelyezhető POS-terminálok száma, másrészt pedig ezen kereskedők meggyőzése is nehezebb lehet több okból. Egyrészt ezek a kereskedők kisebb forgalmuk miatt jellemzően magasabb kártyaelfogadási díjakkal szembesülnek, amit nehezebben tudnak kigazdálkodni, másrészt kevésbé érzékelik, hogy vásárlóiknál felmerülne a kártyás fizetés igénye, harmadrészt pedig a kisebb kereskedőknél a tulajdonosi szerkezet és a kisebb forgalom miatt nagyobb az adóelkerülés lehetősége is.

Négy üzletből háromban még mindig nem lehet kártyával fizetni

Az elfogadói hálózat méretének vizsgálatakor a POS-számok mellett érdemes megfigyelni a kereskedői elfogadóhelyek számának alakulását is. Kártyát elfogadó fizikai kereskedői elfogadóhelyből 2011 közepén 60 480 darab volt. Ez 8%-os növekedést jelent az egy évvel korábbi állapothoz képest, míg 2009-ben az azt megelőző évhez képest még 25,5%-os volt a növekedés. A kereskedői elfogadóhelyek számát a Magyarországon működő üzletek számához viszonyítva ez azt jelenti, hogy 2011 közepén az üzletek negyedében[16] lehetett kártyával vásárolni. Ez a 2008 első féléves 14%-os adattal összehasonlítva jelentős javulásnak mondható, itt azonban nem szabad elfelejteni, hogy miközben a kártyát elfogadó kereskedői helyek száma folyamatosan nőtt, addig az országban működő üzletek száma a válság hatására csökkent. Összességében elmondható, hogy a 25%-os lefedettség távol van az elérendő céltól, hiszen amennyiben egy kártyabirtokos azt tapasztalja, hogy az esetek háromnegyedében nem tud kártyával fizetni, akkor az a korábban említett fizetési szokások megváltoztatásánál éppen a kívánatossal ellentétes irányba hat. A kártyás infrastruktúra vizsgálatánál azonban fontos figyelembe venni a földrajzi

[14] Itt fontos megjegyezni, hogy a Magyar Nemzeti Bank fizetésikártya-üzletágra vonatkozó adatgyűjtései csak a magyarországi hitelintézetekre és pénzforgalmi szolgáltatókra terjednek ki, a külföldi intézmények által Magyarországon végzett elfogadói tevékenység („cross-border" elfogadás) nem szerepel a statisztikákban, így ebben az elemzésben sem.

[15] Ez az adat tartalmazza a bankfióki és postai POS-terminálok számát is.

[16] A KSH statisztikája alapján az üzlethelyiségek számát 2011 közepén 235 ezerre becsültük.

[17] Helmeczi István (2010): A magyarországi pénzforgalom térképe. *MNB-tanulmányok,* 84.

14. ábra
Fizetési kártyát elfogadó helyek és a POS-terminálok száma

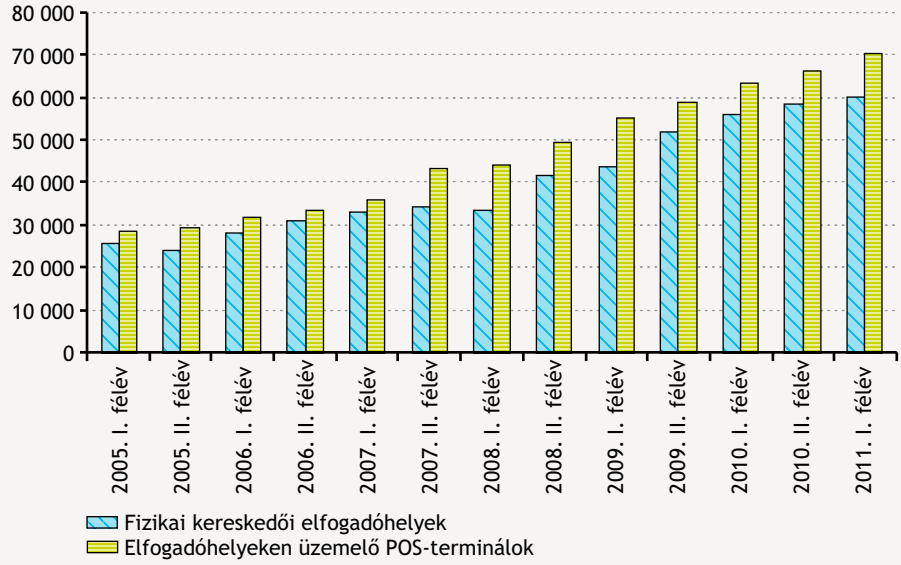

egyenlőtlenségeket is, hiszen míg a nagyobb városokban és a turisztikailag kiemelt területeken az átlagnál jobb a helyzet, számtalan olyan település van még az országban, ahol egyáltalán nem lehet kártyával fizetni[17].

A kereskedői elfogadóhelyek és a POS-terminálok számát összehasonlítva látható, hogy a kettő közötti különbség csökkent 2008 és 2010 között, így 2010 végén 7500 darab volt azon terminálok száma, amelyek egy elfogadóhelyen nem egyedüliként működtek[18]. Az egy fizikai kereskedői elfogadóhelyre jutó fizikai POS-terminálok száma ennek megfelelően szintén csökkent az elmúlt években, jelenleg egy kereskedői elfogadóhelyre átlagosan 1,17 POS jut szemben a 2008 első féléves 1,31-gyel. Ez alátámasztja azt, hogy egyre több kisméretű üzletben is lehetőség nyílik a kártyás fizetésre.

Összevetve a POS-számokat a forgalmi adatokkal azt láthatjuk, hogy egy POS-terminálon naponta átlagosan 8,2 vásárlási tranzakciót hajtottak végre 2011 első félévében. Látható, hogy 2010 első félévéig a terminálok száma gyorsabban nőtt, mint a vásárlási forgalom, mert a vásárlások átlagos száma csökkent. A legutóbbi adat még mindig alacsonyabb a 2008 első féléves 8,9-es értéknél.

Az internetes elfogadóhelyek száma gyorsan nő, ebben az esetben azonban még fontosabb a kereskedő iránti bizalom

A vásárlásra alkalmas elfogadói hálózat másik részét a „card not present” elfogadóhelyek alkotják. Ezek között az internetes elfogadóhelyek száma az elmúlt években jelentősen nőtt, 2008 első féléve óta lényegében megháromszorozódott. 2011 közepén 2131 internetes elfogadóhely működött hazai pénzforgalmi szolgáltatók közreműködésével. 2010 végéig ezeknek az elfogadóhelyeknek a száma gyors ütemben nőtt, majd az utolsó félévben számuk közel 10%-kal csökkent. Internetes vásárlás esetén a bankkártyás fizetés választását a hagyományos tényezőkön kívül továbbiak is meghatározzák. Egyrészt fontos szempont, hogy a vásárló rendelkezzen olyan kártyával, amelyik alkalmas az internetes fizetésre, másrészt pedig fontos, hogy meglegyen a kereskedő iránti bizalom, hiszen ebben az esetben áruvásárlás esetén a fizetés és az áru átadása gyakran időben elkülönül egymástól, akár több nappal is. Az internetes fizetésre alkalmas kártyák száma a közeljövőben valószínűleg jelentősen fog nőni annak köszönhetően, hogy már az újonnan kibocsátott Maestro kártyákat is lehet ilyen esetekben használni. A kereskedők iránti bizalom felépítése valószínűleg hosszabb folyamat, amit egy-egy negatív hír könnyen lerombolhat.

[18] Ez az olyan helyeken van így, ahol egy üzleten belül több pénztárban is lehet kártyával fizetni.

Az egy elfogadóhelyre jutó tranzakciók száma az elmúlt években lényegében nem változott, átlagosan napi 3,8 tranzakció történt ezeken az elfogadóhelyeken. Ez kevesebb mint a fele az egy fizikai POS-re jutó tranzakciószámnak, azonban figyelembe véve azt, hogy interneten általában nem napi szükségleteket kielégítő tranzakciók történnek, hanem jellemzően tartós fogyasztási cikkek és szolgáltatások vásárlása, ez a szám nem is olyan kicsi.

A „card not present" elfogadóhelyek másik része, a telefonos és postai elfogadóhelyek száma 2011 közepén 1658 darab volt. Ez 36,6%-kal nagyobb a 2008 első féléves állapotnál, a növekedés azonban korántsem volt egyenletes. 2009 második félévében az előzőhöz képest több mint 400 darabbal nőtt a számuk, előtte és utána viszont csak kisebb mértékben változott; lényegében 1600 körül ingadozik a számuk. Az egy elfogadóhelyre jutó átlagos napi tranzakciószám 2010 végén 3,5 volt, ez közel azonos az internetes elfogadók forgalmával.

A készpénzfelvételi infrastruktúra fejlesztése jelentősen lelassult, összhangban a tranzakciók számával

A vásárlási infrastruktúráról áttérve a készpénzfelvételi és befizetési helyek vizsgálatára, érdemes az ATM-ek és a kártyát elfogadó bankfiókok számát megvizsgálni. 2011 közepén 4879 darab ATM működött az országban, ez 0,7%-os növekedés az előző év végéhez képest. Alapvetően elmondható, hogy az utóbbi két évben jelentősen lelassult az ATM-hálózat növekedési üteme a korábbihoz képest, ez azonban nem feltétlenül jelent problémát, a cél ugyanis inkább a fizetési kártyák vásárlási célú használatának ösztönzése. A hálózat földrajzi eloszlását megvizsgálva látható, hogy az ATM-ek 22%-a megyeszékhelyeken, további 22,9%-a pedig a fővárosban üzemel, tehát a működő berendezések alig több mint a fele található meg a kisebb településeken. A megyeszékhelyeken és Budapesten működő ATM-ek aránya azonban folyamatosan csökken, 2008 első felében 22,8%, illetve 25,2% volt ezek aránya. A megyeszékhelyeken működő ATM-ek száma 2009 első féléve óta összesen egy darabbal nőtt, a Budapesten működők száma pedig 32 darabbal csökkent, tehát az ebben az időszakban történt 127 darabos növekedés túlnyomó többsége a kisebb településeken valósult meg.

Készpénz felvételére az összes ATM-nél van lehetőség, készpénz befizetésére 2011 közepén viszont csak a berendezések 11,6%-nál, 564 darabnál. Ez jelentős csökkenés a korábbi évekhez képest, 2008 közepén 758 készülék, az összes akkor működő 17,3%-a rendelkezett ezzel a szolgáltatással. Átutalási funkcióval továbbra sem rendelkezik egyetlen ATM sem. Az ATM-ek 79%-a, 3855 készülék napi 24 órában volt igénybe vehető 2010 végén, így ezen készülékek aránya a 2008 első félévéhez képest csökkent, akkor még 82,8% volt ilyen. Ezzel szemben a falba épített készülékek száma 2010 végéig folyamatosan nőtt, 2008 és 2010 között közel 4%-kal, 57,2%-ra, 2011 első félévében viszont számuk 154 darabbal csökkent, így jelenleg az ATM-ek 53,6%-a ilyen típusú. 2008 első féléve és 2010 vége között a legnagyobb mértékben a falba épített, kevesebb mint 24 órában igénybe vehető berendezések száma nőtt, 259 darabbal, de 2011 első felében ezek száma csökkent a leginkább.

A fizetésikártya-üzletág kibocsátói oldalán jelen lévő szolgáltatók fiókjainak a száma 2011 közepén 3410 darab volt, ebből a kártyát elfogadó bankfiókok száma 2044 darab, tehát a fiókok 59,9%-ában fogadtak el fizetési kártyát; ez az arány a korábbi években is hasonló volt. A kártyát elfogadó fiókok számában 2008 első félévéhez képest 2%-os a növekedés, itt azonban meg kell említeni, hogy jelentősebb változások voltak a fiókok számában. 2009 közepén 2161 volt még a számuk, mely 2010 közepére 1966-ra csökkent valószínűleg a válság hatására, így a 2011 közepi állapot 4%-os növekedést jelent a fél évvel korábbihoz képest. A bankfiókok területi eloszlását vizsgálva azt láthatjuk, hogy a megyeszékhelyeken és a fővárosban lévő fiókok aránya nem változott lényegesen az elmúlt három évben. 2011 közepén az összes kártyát elfogadó bankfiók 15,7%-a működött megyeszékhelyeken 18,3%-a pedig Budapesten, tehát az – ATM-ekkel szemben – a fiókok közel kétharmada a kisebb településeken működött. A kártyát elfogadó bankfiókokban és a Magyar Posta fiókjaiban 2011 közepén összesen 11 186 POS-terminál üzemelt. Ez 35 darabbal magasabb a fél évvel korábbinál, de számuk 2009 közepe óta valamivel 11 ezer darab felett ingadozik.

Az egy ATM-re jutó készpénzfelvételi tranzakciók száma átlagosan 66,8 darab volt naponta 2011 első félévében. Ez közel nyolc darabbal alacsonyabb a három évvel korábbinál, és látható, hogy az átlagos érték lényegében folyamatosan csökken. Ugyanez az érték a bankfióki és postai készpénzfelvétel esetén 11,9 darab fiókonként. Ez az érték az elmúlt években kis-

15. ábra
Kártyás készpénzfelvételi infrastruktúra

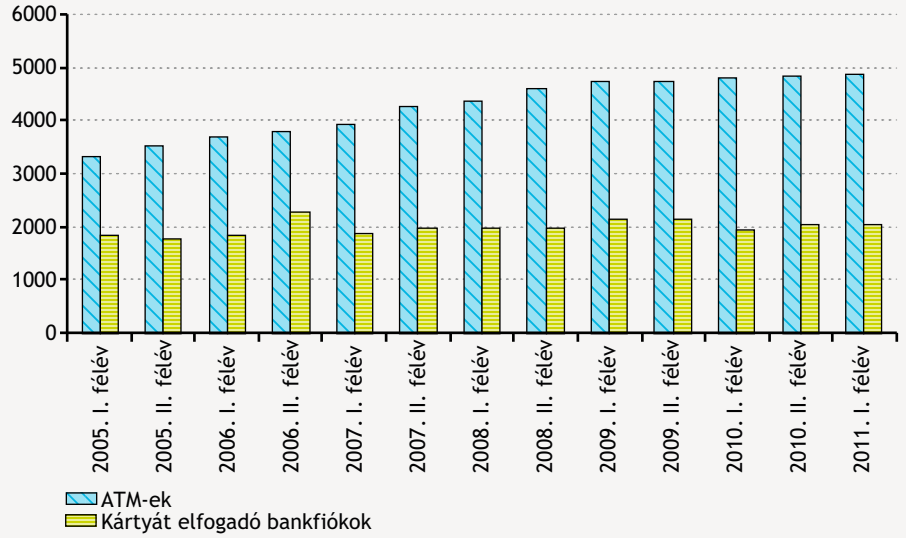

mértékben változott, de trend nem fedezhető fel benne, a jelenlegi átlag körül mozgott. Fontos megemlíteni, hogy a fióki készpénzfelvételeknél itt csak azok szerepelnek, ahol a tranzakció fizetési kártyával történt, tehát ebből nem vonható le következtetés arra vonatkozóan, hogy az összes készpénzfelvételi tranzakció mekkora része történt bankfiókban vagy postán. A készpénz-befizetési tranzakciók esetén jóval kisebb értékeket találunk, ATM-en 2011 első felében naponta átlagosan 0,7 befizetés történt. Ennek fényében érthető, hogy a szolgáltatók az elmúlt években nem helyeztek ki ilyen funkcióval ellátott új automatákat, számuk pedig folyamatosan csökken. Bankfióki készpénzbefizetésből átlagosan 0,8 darab történt naponta 2011 első félévében, itt viszont szintén csak a kártyával végrehajtott tranzakciókat vettük figyelembe.

3.3.4. Csipmigráció a fizetésikártya-üzletágban

2010 végén felgyorsult a fizetési kártyák csipesítése

A fizetésikártya-üzletágban az elmúlt évek egyik meghatározó folyamata a kártyák EMV-csippel történő felszerelése, valamint a kártyát elfogadó terminálok alkalmassá tétele ilyen kártyák kezelésére. Annak ellenére, hogy ez a folyamat már viszonylag régen elkezdődött – a kártyák és a POS-terminálok esetében 2002-ben, az ATM-eknél 2005-ben – jelentősebb figyelmet csak az elmúlt időszakban kapott. A folyamat felgyorsulásának oka, hogy a kártyatársaságok visszaélésekkel kapcsolatos kárviselési szabályai 2011-től szigorodtak.

2011 harmadik negyedévének végén a forgalomban lévő fizetési kártyák 61,5%-a volt csippel ellátva, ez jelentős növekedés az egy évvel korábbihoz képest: 2010 harmadik negyedévében még csak a kártyák 33,9%-a volt csipes. A kártyák csipesítésének a folyamata 2010 közepén éledt újra, előtte két évig lényegében nem változott a 30% körüli arány. Típusonként szétbontva a kártyákat, 2011 harmadik negyedévének végén a betéti termékeknek a 63,9%-a, a hiteltermékeknek pedig a 46,8%-a rendelkezett csippel is a mágnescsík mellett. A betéti kártyáknál ez alapján egy év alatt közel duplájára nőtt a csipes kártyák száma, miközben az ezt megelőző két évben alig több mint 200 ezer darabbal nőtt ezeknek a kártyáknak a száma. Hitelkártyák esetében kicsit más a helyzet, itt 2007 után nem állt meg a csipesítés, és ha lassan is, de folyamatos volt a csipes kártyák arányának a növekedése (az elmúlt két évben csaknem 30 százalékpontos növekedés).

A terminálok csipesítése jóval előrébb tart, mint a kártyáké, köszönhetően a nyugat-európai folyamatoknak

A kártyát elfogadó terminálok esetében a korábbinál sokkal jobb a helyzet: 2011 harmadik negyedévének végén a kereskedői POS-terminálok 95,5%-a, valamint az összes ATM alkalmas a csipkártyák kezelésére. A bankok számára fontosabb volt először az elfogadói hálózat átalakítása, ugyanis a határon átnyúló kártyacsalások miatt jelentős kockázatot jelenthetnek a nem

16. ábra
A csippel ellátott fizetési kártyák száma és aránya

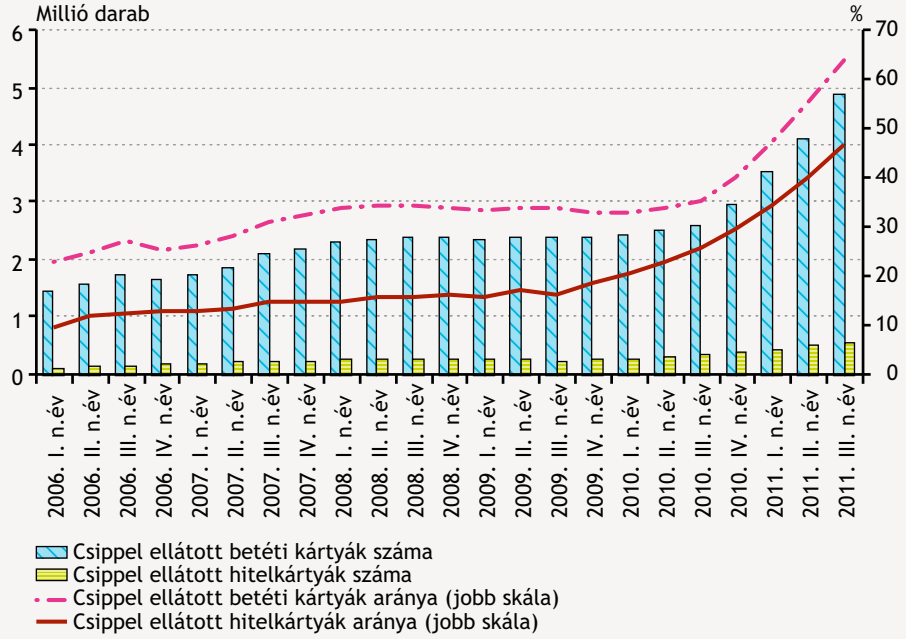

csipesített terminálok. Miután Nyugat-Európában megkezdődött a kártyák lecserélése, és a csipes kártyák jellemzően nem használhatóak a mágnescsíkkal, ha a terminál tudja kezelni a fejlettebb, csipes technológiát is, így feltételezhető volt, hogy a mágnescsíkot lemásoló bűnözők ezeket a kártyákat Magyarországon is megpróbálják felhasználni, ha az itteni terminálok nem kezelik a csipeket.

A kereskedői POS-terminálok csipesítése 2003-ban kezdődött, 2006 végéig ezek 32,8%-át csipesítették, ezután azonban felgyorsult a folyamat, és 2007 végén már a terminálok 79,9%-a volt képes kezelni a csipeket. Az ezt követő években lassabb ütemben, de folytatódott a folyamat. A POS-terminálok gyors csipesítése összekapcsolódott az elfogadói hálózat gyors növekedésével, amikor a működő terminálok nagy része már csipesített volt, a kihelyezés üteme nem lassult, ekkor azonban már ez a hálózat bővülését is eredményezte. Az ATM-ek csipesítése 2006 végén kezdődött, és 2008 végén már a berendezések 58,5%-a képes volt kezelni a csipkártyákat. 2010 első negyedévének a végén már 4315 ATM (90,7%) volt csipesítve. A bankfióki és postai POS-terminálóknak mindössze 4,1%-a volt képes kezelni a csipkártyákat 2011 harmadik negyedévének végén. Itt azonban figyelembe kell venni azt is, hogy az ilyen helyeken működő terminálok használatánál külön is azonosítják a kártyabirtokost, tehát az, hogy az itteni berendezések nagy része csak mágnescsíkkal működik, jelentősen kisebb kockázatot hordoz magában, mintha ezek kereskedői terminálok lennének.

A csipmigráció következő lépése lehet a mágnescsík, vagy az azon tárolt pénzforgalmi adatok eltávolítása a kártyákról, és kizárólag csak csippel rendelkező kártyák kibocsátása. Ez megoldást jelentene arra a problémára, hogy a hazai kártyák mágnescsíkjának lemásolása után az azon tárolt adatokat külföldre – jellemzően az Egyesült Államokba vagy Kelet-Európába – küldik, és ott, a nem csipesített terminálokon élnek vissza a kártyákkal.

Az adatszolgáltatók szerint az utolsó kártyák csipesítésére 2014-ig kell várni

Annak ellenére, hogy a csipmigráció az elmúlt néhány negyedévben jelentősen felgyorsult, az érintett pénzforgalmi szolgáltatók előrejelzése szerint a teljes csipesítésre még évekig kell várni, legalábbis a kártyák esetében. A kártyát elfogadó berendezések esetén, előreláthatólag 2011 végén az ATM-ek mellett a POS-terminálok csipesítése is befejeződik, az utolsó csip nélküli kártyák viszont várhatóan csak 2014 második felében tűnnek el, bár a kártyák jelentős része már 2013-ban is rendelkezni fog csippel.

3.3.5. A fizetésikártya-piac szerkezete

A fizetésikártya-üzletágban részt vevő pénzforgalmi szolgáltatók piaci részesedése alapján megvizsgáltuk a piac szerkezetét. A piaci koncentráció vizsgálatát a kibocsátói oldalon a forgalomban lévő kártyák száma és a kártyákkal lebonyolított vásárlási forgalom alapján, az elfogadói oldalon pedig a vásárlásra alkalmas infrastruktúra – szerződött kereskedők és az ott üzemeltetett POS-terminálok száma – alapján vizsgáltuk meg. A piaci koncentráció vizsgálatánál a vizsgált mutató alapján számított piaci részesedéseket vettük alapul, és a legnagyobb részesedéssel rendelkező három, öt valamint tíz szereplő összesített részesedését, valamint a Herfindahl–Hirschman-index[19] (HHI) alakulását vizsgáltuk meg.

A fizetésikártya-piac kibocsátói oldalán 2011 közepén 27 pénzforgalmi szolgáltató volt jelen. Ebben a számban nincsenek benne a takarékszövetkezetek, akik a kártyakibocsátást jellemzően nem önállóan, hanem egy banki partnerrel közösen végzik. A kibocsátott kártyák száma alapján a piac meglehetősen koncentrált, a három legnagyobb kibocsátóhoz tartozik a kártyák 61,6%-a. Az öt legnagyobb kibocsátó már lefedi a piac közel háromnegyedét (72,8%), míg a tíz legnagyobb a 93%-át. Ezek az adatok az elmúlt két évben nem változtak lényegesen, a legnagyobb tíz piaci részesedése 2008 vége óta mindössze 1 százalékponttal csökkent. A kártyák száma alapján számított Herfindahl–Hirschman-index értéke 0,22.

Ha a piac szerkezetét a kártyákkal végzett tranzakciók száma alapján vizsgáljuk, még inkább koncentráltnak tűnik a piac. A hazai kibocsátású kártyákkal lebonyolított összes vásárlási tranzakció 65,7%-a a három legnagyobb kibocsátó kártyáival történt. Az öt legnagyobb kártyás forgalmat bonyolító pénzforgalmi szolgáltatónál a tranzakciók 77,5%-a, a legnagyobb tíznél pedig a 96,1%-a történt. A vásárlási forgalom alapján számított HHI így 2011 közepén 0,26 volt, itt azonban a koncentráció az elmúlt években csökkent, a három évvel ezelőtti 0,3-as értékhez képest. Az első három piaci részesedése 2 százalékponttal lett alacsonyabb, az első öt esetében pedig 2,5 százalékpontos a csökkenés.

A piaci koncentrációt az elfogadói oldalon a vásárlásra alkalmas infrastruktúra alapján vizsgáljuk meg. A hazai pénzforgalmi szolgáltatók közül 2011 közepén kilenc rendelkezett ilyen hálózattal. A szolgáltatókkal szerződött kereskedői elfogadóhelyek száma alapján vizsgálva a piacot, az első három szereplő összesített piaci részesedése 82%, az első öt szereplőé pedig 90,7%. A kibocsátói oldalhoz hasonlóan jelentős változás itt sem történt, 2008 végéhez képest az első három részesedése 3%-kal, az első öté pedig 3,7%-kal csökkent, a HHI értéke 0,33 volt 2011 közepén.

Az elfogadók által üzemeltetett POS-terminálok száma alapján a korábbi években koncentráltabb volt az elfogadói piac, a HHI azonban a 2008 végi 0,41-ről 2011 közepére 0,33-ra csökkent. Az első három elfogadó üzemelteti a POS-terminálok 83,3%-át, míg az első öt 92,5%-ot. Az összesített részesedések itt is csökkentek 2008 közepe óta, 10,8, valamint 5,4%-kal.

3.4. VISSZAÉLÉSEK A KÉSZPÉNZMENTES PÉNZFORGALOMBAN

3.4.1. A fizetési számlához kapcsolódó visszaélések

A készpénzmentes pénzforgalomban jelentéktelen a visszaélések aránya

A következő részben a hazai pénzforgalomban bekövetkezett visszaéléseket mutatjuk be. Ezek az adatok nem tartalmazzák a fizetési kártyás és a készpénzes tranzakciókkal kapcsolatos visszaéléseket. Általánosságban elmondható, hogy a készpénzmentes fizetési forgalomban a fizetésikártya-üzletághoz hasonlóan a tranzakciók számához és összértékéhez viszonyítva jelentéktelen a visszaélések aránya. Megállapítható továbbá az is, hogy a visszaélési kísérletek számához képest a sikeres visszaélések száma alacsony.

2010-ben összesen 325 darab sikertelen visszaélési kísérlet és 152 sikeres visszaélés történt az elszámolási forgalomban. A sikertelen kísérletek értéke 1,8 milliárd forint volt, míg a sikeres visszaélések során 359,3 millió forint értékben bonyolítottak le tranzakciókat. Mind a sikertelen, mind pedig a sikeres visszaélések száma 2009-hez képest 20%-kal csökkent, itt azonban fontos megjegyezni, hogy egy évvel korábban a sikertelen kísérletek száma közel a háromszorosára nőt, míg a

[19] A Herfindahl–Hirschman-index a piaci koncentrációt jellemző mutató, az adott piacon jelen lévő szereplők piaci részesedéseinek négyzetösszege, értéke 0 és 1 között lehet.

sikeres tranzakciók száma megnégyszereződött. A kísérletek és a sikeres visszaélések összértéke látszólag kevésbé függ össze a tranzakciók számával. A sikertelen tranzakciók értéke folyamatosan csökkent 2008 óta, míg a sikeres tranzakciók értéke 2010-ben 4%-kal volt alacsonyabb a 2008-as értéknél – háromszoros tranzakciószám mellett. 2011 első felében 155 sikertelen kísérlet volt, 459,5 millió forint értékben, míg a sikeres kísérletek száma 73 darab volt, összértékük pedig 80,9 millió forint. A visszaélések száma így időarányosan lényegében nem változott az előző évihez képest, míg értékük csökkent, azonban az előző évek adatai alapján a kettő között nincs szoros kapcsolat.

A visszaélések nagy része papíron, kisebb része pedig interneten és telefonon történik

A visszaéléses tranzakciókat azok benyújtási csatornái szerint csoportosítva azt láthatjuk, hogy az utóbbi időben jellemzően három csatornán keresztül érkeznek a szolgáltatókhoz ilyen megbízások. A visszaélések túlnyomó többsége a papíralapú megbízásokhoz kapcsolódik, ezen kívül jóval kisebb arányban az internetes és a telefonos benyújtási csatorna is megjelenik. A többi csatornán főleg egy-egy eseti visszaélés történik, de az adatok alapján nem mondható el, hogy ezeket rendszeresen használnák visszaélésekre.

Az elmúlt évben a papíralapú megbízásokkal 417 alkalommal kísérletek meg visszaélést elkövetni, ebből 130 volt sikeres, összesen 233,5 millió forint értékben. A sikertelen visszaélések értéke ennél jóval magasabb, 1,7 milliárd forint volt. A papíron benyújtott visszaéléses tranzakciók egyre nagyobb részét teszik ki az összes sikeres visszaélésnek. 2008-ban még csak a visszaélések 60,4%-a volt papíron benyújtott, 2010-ben már a 85,5%-a. A visszaélések értékében hasonló folyamat figyelhető meg, itt a 2008-as 34,5%-ról 65%-ra nőtt két év alatt az összes visszaéléshez viszonyított arány. 2011 első félévében tovább nőtt a papíralapú benyújtási csatorna népszerűsége, így a sikertelen kísérletek 92,9%-a, a sikereseknek pedig a 87,7%-a érkezett ezen a csatornán.

Internetes benyújtási csatornán jóval kevesebb visszaélés történ, 2010-ben összesen 20 alkalommal próbáltak meg így jogosulatlanul pénzhez jutni. Ebből 11 kísérlet volt sikeres, ezek összértéke 119,2 millió forint volt, a sikertelen kísérletek értéke pedig 21 millió forint. Az elmúlt két évben a sikertelen kísérletek száma csökkent, értékük viszont nőtt. A sikeres visszaéléseknél látható érték kiugrónak számít, 2009-ben a hat visszaélés összértéke 7,5 millió forint volt, egy évvel korábban pedig a három tranzakció értéke 10,8 millió forint volt. 2011 első felében mindössze három sikertelen kísérlet, és egy sikeres visszaélés kapcsolódott ehhez a csatornához.

A harmadik benyújtási csatorna, amit érdemes kiemelni, a telefonos benyújtás. Itt 2010-ben 20 kísérlet volt visszaélésre, összesen 4,1 millió forint értékben, ebből négy volt sikeres, 511 700 forint értékben. Az elmúlt években szintén minimális volt a sikeres próbálkozások száma, így az összes visszaélésen belüli súlya 2% körül volt. Idén első félévben összesen öt visszaélési kísérlet történt telefonon keresztül, melyek közül csak egy volt sikeres, ennek értéke 1,1 millió forint volt.

A visszaélések kapcsán érdemes megvizsgálni azt is, hogy a tranzakciók során keletkezett kár mekkora részét terhelték a pénzforgalmi szolgáltatók az ügyfelekre, és mekkora részét viselték ők. Ezekben az adatokban különösebb tendenciát nem lehet felfedezni, az arány évről évre jelentős mértékben változik. 2010-ben 142,4 millió forint kárt terheltek az ügyfelekre, 75,7 millió forintot pedig a szolgáltatókra. Az idei év első felében 14,8 millió forint kárt viseltek az ügyfelek, 36,7 millió forintot pedig a pénzforgalmi szolgáltatók.

Benyújtási csatornák szerint vizsgálva a visszaéléseket az látható, hogy papíros benyújtás esetén a kár sokkal nagyobb részét viselik a pénzforgalmi szolgáltatók, mint elektronikus benyújtás esetén. 2010-ben a leírt veszteség 24,8%-át terhelték az ügyfelekre a papíralapú benyújtásnál, 2009-ben pedig a 7%-át. 2011 első félévben ez az arány 21,5% volt. Ezzel szemben az internetes és a telefonos csatornáknál 2010-ben és 2011 első felében az összes leírt veszteséget az ügyfelek viselték, internetes benyújtásnál pedig 2009-ben is csak 4,6%-ot terheltek a szolgáltatókra.

A visszaélési kísérletek egyre nagyobb aránya sikeres, de ezek száma továbbra is alacsony

Megvizsgáltuk azt is, hogy az egyes benyújtási csatornákon mennyire hatékonyan lehet visszaélni, tehát az összes visszaélési kísérlet mekkora része volt sikeres. Összességében elmondható, hogy a visszaélések hatékonysága nőtt az elmúlt években. 2010-ben az összes próbálkozás 31,9%-a volt sikeres; ez azóta nem változott, míg 2008-ban ez az arány még csak 25,1% volt. A papíralapú csatornánál az idei első félévben 30,8% volt a sikeres próbálkozások

17. ábra
A sikeres visszaélések számának megoszlása a benyújtási csatornák szerint

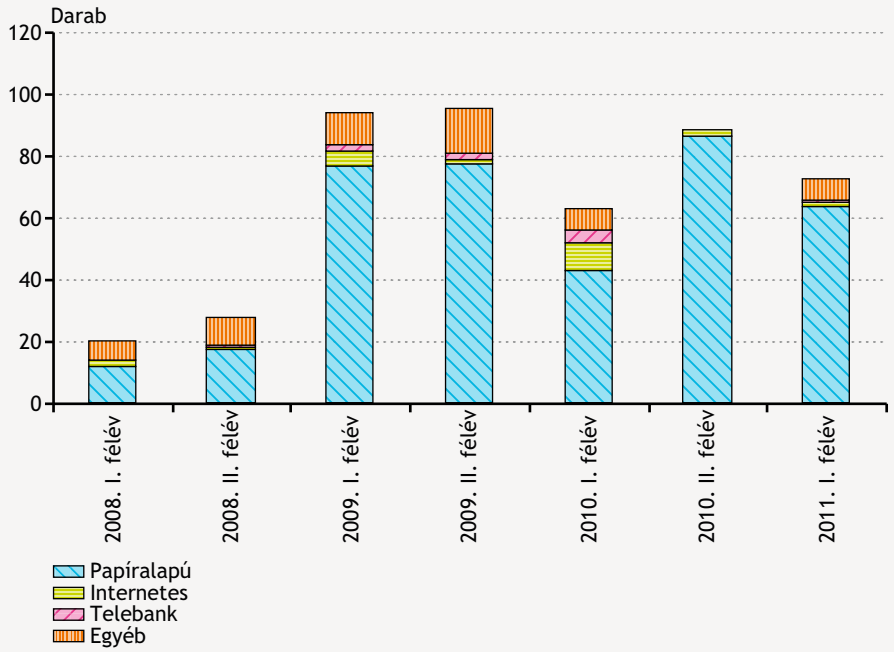

aránya, 2009-ben pedig 29,1%. Ennél intenzívebb emelkedés látható az internetbankon keresztüli visszaélésekben, itt a 2008-as 10,7%-os hatékonyság 2010-re 55%-ra emelkedett. Ez azonban a visszaélések rendkívül alacsony száma miatt nem jelent komoly veszélyt.

3.4.2. Visszaélések a fizetésikártya-üzletágban

A fizetési kártyás visszaélések száma és értéke továbbra is elenyésző az összes tranzakcióhoz viszonyítva

A fizetési kártyákkal elkövetett visszaélések aránya továbbra is alacsony az összes tranzakción belül, 2010-ben az elfogadói oldali tranzakciók 0,0015%-a, míg a kibocsátói oldalon a 0,0036%-a volt valamilyen visszaéléshez kapcsolható. Az ilyen jellegű tranzakciók általában magasabb értékűek, mint egy átlagos kártyás tranzakció, így érték alapján a tranzakciók 0,0059%-a az elfogadó oldalon, és 0,0075%-a a kibocsátói oldalon volt visszaéléshez köthető. 2010-ben a hazai kibocsátású kártyákkal 11 745 alkalommal éltek vissza, összesen 540,7 millió forint értékben, ez lényegében megegyezik az egy évvel korábbi adatokkal. A hazai pénzforgalmi szolgáltatók elfogadói hálózatában ennél jóval kevesebb, 4975 visszaéléshez köthető tranzakció történt, 432,2 millió forint összértékben. Az elfogadói oldalon ez azt jelenti, hogy a visszaéléses tranzakciók száma 26,2%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest, míg a tranzakciók összértéke csak 3,8%-kal csökkent. Míg a hazai hálózaton nagyobb összegűek a visszaéléses tranzakciók, addig a hazai kártyák adataival sok esetben külföldön próbálnak meg visszaélést elkövetni, elsősorban az elfogadói oldalon jelentősen előrehaladott csipmigráció miatt. A kibocsátói oldalon 2,4-szer több visszaélést követtek el, mint az elfogadói oldalon, ezek összértéke viszont csak 1,3-szor magasabb.

A visszaélések nagy része határon átnyúló tranzakciókhoz kötődik

Mind az elfogadói, mind a kibocsátói oldalon a hazai hitelintézeteket érintő visszaéléshez kötődő tranzakciók nagy része határon átnyúló volt. Ennek megfelelően az elfogadói oldalon 2010-ben a visszaéléses tranzakciók 76,3%-a olyan kártyával történt, amit külföldön bocsátottak ki. Ennek a 3796 darab

18. ábra
Kártyás visszaélések száma a kibocsátói és az elfogadói oldalon

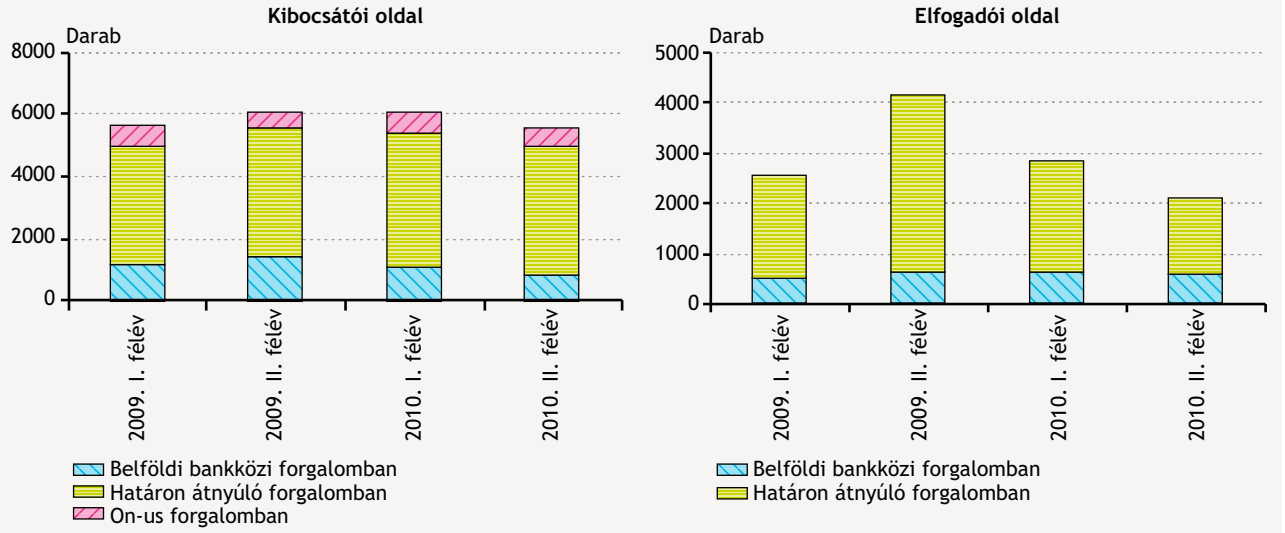

tranzakciónak az összértéke 380 millió forint volt, ez azt jelenti, hogy a tranzakciók összértékének 87,9%-a köthető határon átnyúló visszaélésekhez. A kibocsátói oldalon hasonló a helyzet, itt a tranzakciók 72,1%-a volt határon átnyúló, tehát amikor a magyar pénzforgalmi szolgáltató által kibocsátott kártyával – vagy annak adataival – külföldi elfogadónál éltek vissza. Ez az összes tranzakció értékének a 70%-a volt 2010-ben. A kibocsátói oldalhoz köthető visszaéléses tranzakciók 16,9%-a történt belföldi bankközi forgalomban, 11%-a pedig on-us tranzakció volt, tehát a kibocsátó saját elfogadói hálózatában éltek vissza a kártyával.

A visszaélések helyszíneit megvizsgálva azt láthatjuk, hogy a hazai kibocsátású kártyákkal elkövetett visszaélések 37,4%-a ATM-es készpénzfelvételnél történt, 62,4%-a pedig vásárlási műveletek során. Egy ATM-es visszaélés átlagos értéke 61 884 forint volt, míg a vásárlásoknál 36 687 forint volt. A hazai szolgáltatók által üzemeltett berendezéseken elkövetett visszaélések 59,4%-a ATM-es készpénzfelvétel közben, 40,6%-a pedig vásárlás közben történt.

A hamisított kártyákkal okozott visszaélések továbbra is jelentősek

A visszaélések típusai szerint csoportosítva a tranzakciókat, mind darabszám, mind pedig érték alapján a hamisított kártyákkal elkövetett visszaélések aránya a legnagyobb az elfogadói oldalon, ennek a visszaéléstípusnak az aránya pedig a kibocsátói oldalon is jelentős. A hazai kibocsátású kártyákkal 2010-ben elkövetett 11 745 darab visszaélés 29,9%-a hamisított kártyákkal történt, további 27,1%-a pedig elveszett vagy ellopott kártyákkal. Ezen visszaélések értéke 263,3 millió forint, illetve 125,2 millió forint volt, a hazai kártyákkal elkövetett visszaélések összértéke pedig 540,7 millió forint. A kibocsátói oldalon a visszaéléses tranzakciók legnagyobb részét, 39,9%-át az internetes tranzakciókban, illetve levél vagy telefon útján („card not present” tranzakciók) követték el összesen 136,9 millió forint értékben, ami az összérték 25,3%-a.

Az elfogadói oldalon a legjelentősebb visszaéléstípus a hamisított kártyákkal okozott kár, 2010-ben a tranzakciók 52,8%-a és a tranzakciók értékének 69,9%-a történt ilyen módon. A hamisított kártyákkal elkövetett visszaélések aránya jelentősen megnövekedett az elmúlt évben, ezzel párhuzamosan a „card not present” tranzakciókban elkövetett visszaélések aránya lecsökkent 17,2%-ra, ezek összértéke pedig a visszaélések 6,8%-át tette ki.

19. ábra
A kártyás visszaélések értéke a kibocsátói és az elfogadói oldalon

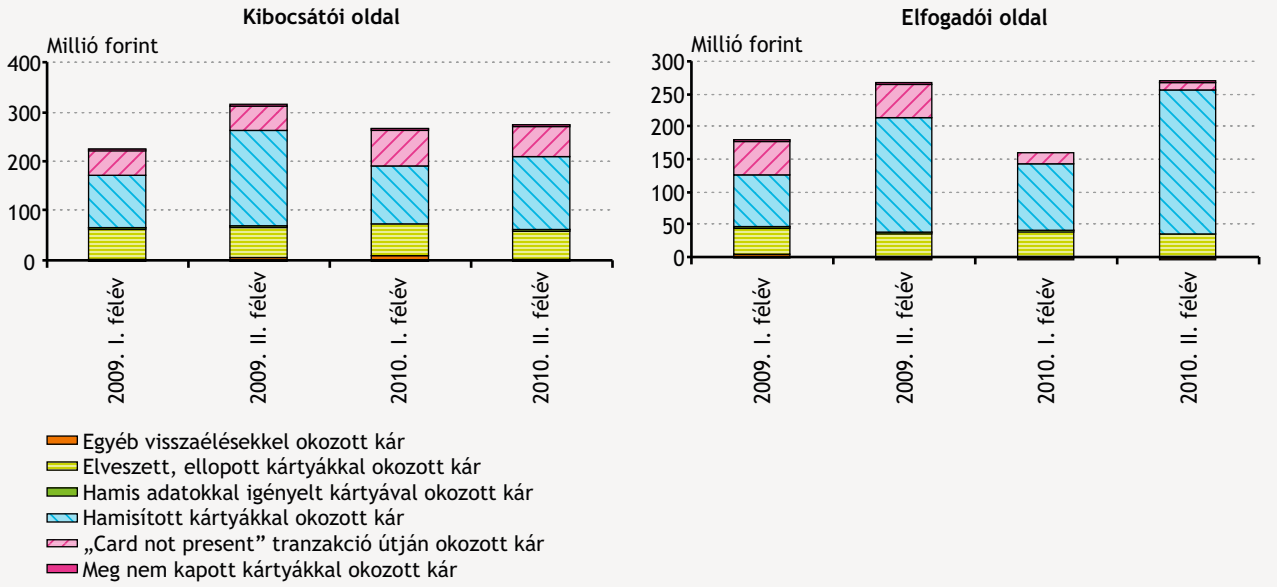

A fizetési kártyás visszaélések vizsgálatánál fontos megvizsgálni azt is, hogy a tranzakcióban részt vevő felek közül kit milyen mértékben terhel a visszaélésekből származó kár. A kibocsátó oldalon 2010-ben a felmerült kár 55,4%-át, 279,9 millió forintot terheltek a hazai kibocsátókra, 125,1 milliót az elfogadó bankra, további 100,4 milliót pedig a kártyabirtokosokra. A kártyabirtokosokra terhelt veszteség értéke mindössze 1,6 millió forinttal nőt 2009-hez képest, ezzel szemben a külföldi és a magyar elfogadó bankra terhelt veszteség 34,5 millió forinttal lett magasabb.

A csipesítés hatása az elfogadói oldalon már érzékelhető, a kibocsátói oldalon egyelőre nem

Az elfogadói üzletág oldaláról vizsgálva a veszteségeket, tehát amikor akár hazai, akár külföldi kártyával magyar kártyahálózatban követtek el visszaéléseket, azt láthatjuk, hogy mind a kereskedőre, mind pedig az elfogadóra terhelt veszteség 2010 második félévére jelentősen csökkent. Az említett félévben az elfogadói üzletág veszteségének csak a 3,2%-át viselték a kereskedők, és 6,4%-át az elfogadó oldali bankok. Az elfogadói üzletágban 2010-ben összesen 381,9 millió forint veszteséget írtak le a fizetési kártyás visszaélések miatt, ebből 316,7 milliót terheltek a kártyát kibocsátó hazai vagy külföldi bankokra. Az elfogadó oldali bankok és a kereskedők által leírt veszteség csökkenése elsősorban a csipesítésnek köszönhető, mivel a kártyatársaságok szabályai szerint a visszaélés során az a fél viseli a visszaélésből származó veszteséget, amelyik eszköze nem csipesített. Mivel az elfogadói hálózat nagy része itthon már csipesített, ezért az elfogadó bankok egyre több esetben tudják a kibocsátó bankokra terhelni a veszteségüket.

Ennek a szabálynak a hatása a kibocsátói oldalon egyelőre két ok miatt nem látszik. Egyrészt a hazai kibocsátású kártyák közel 40%-a még csak mágnescsíkkal van ellátva, másrészt pedig gyakran előfordul, hogy az itthon megszerzett kártyaadatokkal az Egyesült Államokban élnek vissza. Mivel a kártyatársaságok fent említett szabályai egyelőre nem vonatkoznak erre az országra, ezért ilyenkor a csippel ellátott kártyák esetében is a hazai kibocsátóknak kell nagyobb valószínűséggel vállalniuk a veszteséget.

A csipesítés előrehaladásával várhatóan hazánkban is átalakul a visszaélések mintázata. A hamisított, valamint ellopott, elvesztett kártyákkal való visszaélések csökkenni fognak, ugyanakkor részben a növekvő forgalom, részben pedig a csalások átterelődése miatt várhatóan növekedni fog a „card not present" tranzakciókhoz kötődő visszaélések száma.

20. ábra
A leírt veszteség értéke a kibocsátói és az elfogadói oldalon

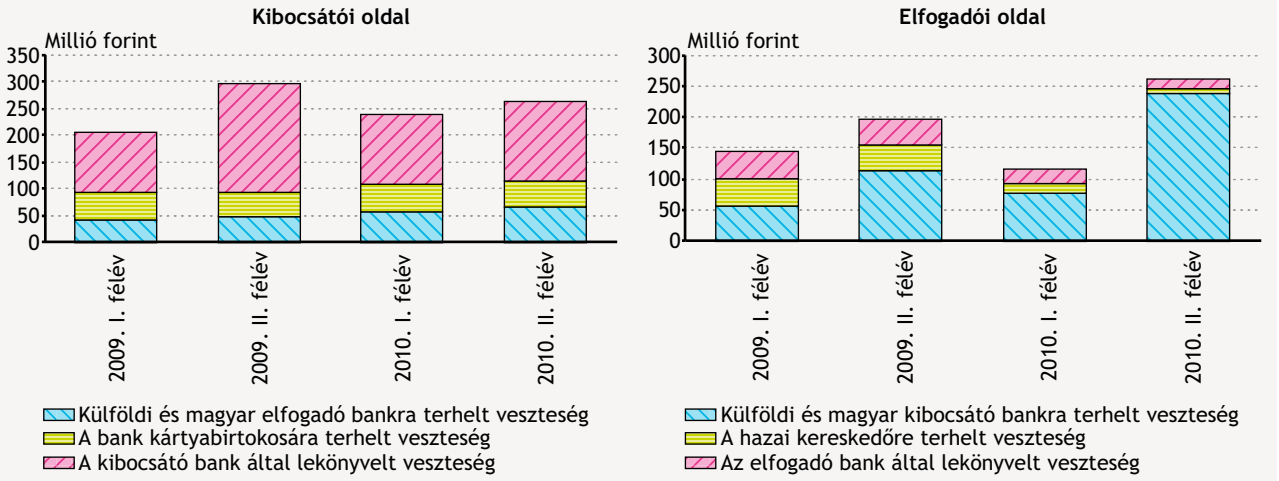

Az ATM-eken elkövetett különböző típusú visszaélésekről elmondható, hogy különösebb trendeket nem lehet felfedezni bennük, inkább egy-egy visszaéléstípus egyedi kiugró értékeit lehet látni, míg más visszaélésfajták száma egyik félévről a másikra az előző töredékére esik vissza.

Az ATM-ek elleni támadások száma csökken, 2010-ben inkább a kártyaadatszerzés volt a jellemző

A különböző, kártyát elfogadó berendezéseken elkövetett visszaélések közül 2010-ben a kártyaadatszerzés volt a leggyakoribb. 2010-ben 822 ilyen incidens történt, szemben az egy évvel korábbi 157-tel. Ezen visszaélések 73,1%-a ATM-eken történt, 24%-a pedig POS-terminálokon. Az ilyen típusú visszaélések nagy része megelőzhető, ha a kártyabirtokos az ATM használatkor a PIN-kód beírásakor eltakarja a billentyűzetet, kártyás fizetésnél pedig nem téveszti szem elől a kártyáját. Gyakran előfordul, hogy az ATM-berendezésnek helyet adó helyiség kártyával nyitható ajtajára helyezik el a kártyamásoló eszközt. Az ilyen esetek kivédésére célszerű ezeket az ajtókat nem fizetési kártyával, hanem bármilyen egyéb mágnescsíkos kártyával kinyitni.

A kártya megszerzésére irányuló incidensek száma 17 volt 2010-ben, hasonlóan a készpénz illetéktelen megszerzésére irányuló incidensek számához. Ez utóbbi visszaéléstípusból egy évvel korábban 711 darab volt. Az ATM elleni támadások száma a 2009-es 173-ról 45-re csökkent, ebből négy, illetve három volt a robbantással együttjáró támadások száma. Ebből látható, hogy az elmúlt években az ATM-eknél megvalósított biztonsági fejlesztések eredményesek voltak, és már nem jellemző a berendezések falból való kirántása és elszállítása. Az ATM elleni támadásokból 2010-ben 42,7 millió forintos kár származott, 2009-ben pedig 183,9. Az ATM-et kiszolgáló személyek elleni támadásokat az elmúlt két évben nem jelentettek a szolgáltatók.

3.5. MOBILTELEFONOS VÁSÁRLÁSOK

A mobiltelefonos vásárlásoknál azokat a szolgáltatásokat vizsgáljuk meg, amik esetén a hazai mobiltelefon-szolgáltatókon keresztül, azok pénzforgalmi közvetítésével történt a vásárlás. Ezekben az esetekben a fizetési eszköz a mobiltelefon, a tranzakció ellenértékét pedig a szolgáltatók a mobiltelefon-előfizetéshez kapcsolódó számlára terhelik rá. Ez kétféleképpen történhet: vagy a fizetéskor az ügyfél előre fizetett egyenlegéből vonják le a vásárlás ellenértékét, vagy pedig az utólag fizető ügyfelek havi számlaegyenlegéhez írják hozzá azt, amit az ügyfél a következő hónapban fizet ki. Ezek az adatok tehát nem tartalmazzák azokat a tranzakciókat, amelyeket mobiltelefonnal bonyolítottak le, de a fizetéshez szükséges fedezet egy pénzforgalmi szolgáltató által vezetett fizetési számlán volt. Az elemzéshez felhasznált adatok a Magyarországon működő három mobiltelefon-szolgáltató rendszeres pénzforgalmi jelentéseiből származnak.

3.5.1. A vásárlásra felhasználható egyenlegek

A vásárlásra felhasználható egyenlegek száma és értéke is nőtt 2009-hez képest

Ahhoz, hogy a fent említett módon létrejöjjön a mobiltelefonos fizetés, szükség van az előfizető oldalán egy olyan számlaegyenlegre, ami felhasználható vásárlásra. 2010 végén Magyarországon 12 millió mobiltelefon-előfizetés volt, 11,1 milliót pedig aktívan használtak[20]. Az összes számla közel fele, 6,1 millió darab egyenleg volt felhasználható mobiltelefonos vásárlásra, melyek összértéke 13,5 milliárd forint volt. Az egyenlegek száma 2009 végéhez képest 4,8%-kal, míg összértékük 8%-kal nőtt. 2011 első felében 6,15 millióra nőtt az egyenlegek száma, a rendelkezésre álló egyenleg pedig 13,8 milliárd forint volt.

Főleg kisebb összegű egyenlegek állnak rendelkezésre vásárlásra

A vásárlásra felhasználható egyenlegeket értékhatár szerint megvizsgálva láthatjuk, hogy azok harmada, 34,1%-a 100 forint alatti, további 18,5% pedig 100 és 1000 forint közötti. A vásárlásra használható egyenlegek 45,5%-a 1000 és 10 000 forint közötti, átlagos értékük ebben a kategóriában 3983 forint, tehát látható, hogy elsősorban alacsonyabb összegeket tartanak az ügyfelek a számláikon, 10 000 forintnál magasabb egyenleg pedig mindössze a számlák 1,9%-án van. Az összes számlát figyelembe véve az átlagos egyenleg 2239 forint volt 2011 közepén, ez 2,9%-os növekedés az egy évvel korábbihoz képest. Az átlagos egyenleg összegében nagyobb emelkedést 2009-ben tapasztalhatunk, hiszen akkor a 2008 végi 1801 forintos szintről 2009 végére 19%-kal nőtt ez az érték.

Az egyenlegeket értékhatár szerint megvizsgálva nem tapasztalhatunk nagyobb változást a korábbi adatokhoz képest, korábban is főleg a kisebb összegű egyenlegek voltak jellemzőek. Ezzel együtt 2010 eleje óta a 100 forint alatti egyenlegek aránya mintegy 4%-kal nőtt, párhuzamosan a 100 és 1000 forint közöttiek aránya pedig ugyanennyivel csökkent. Az ebbe a kategóriába tartozó egyenlegek aránya 2010 előtt is csökkent, ekkor azonban inkább az 1000 forint feletti egyenlegek aránya nőtt, 2008 végén 4%-kal volt kisebb ezek aránya a 2009 véginél. Ezzel együtt az 1000 és 10 000 forint közötti kategóriában közel 500 forinttal lett magasabb az átlagos egyenleg. Nem meglepő, hogy elsősorban alacsonyabb összegek vannak ezeken a számlákon, hiszen jelenleg mobiltelefonos vásárlás során főleg kisebb összegű tranzakciókat lehet végrehajtani.

21. ábra
A vásárlásra felhasználható egyenlegek száma és értéke értékhatárok szerint

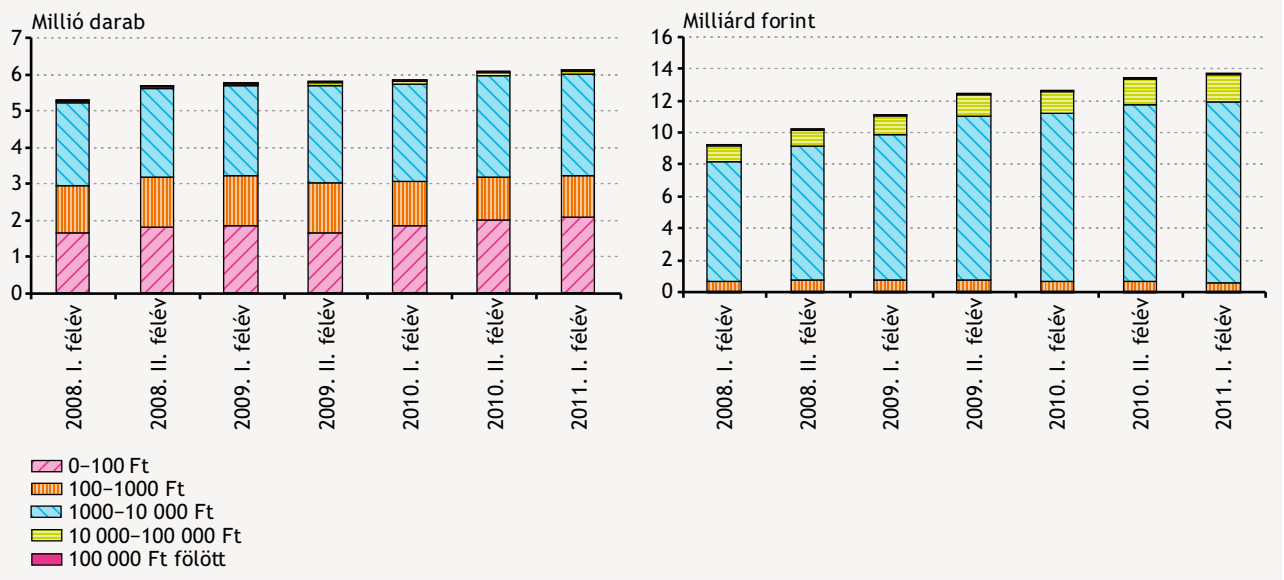

[20] Forrás: KSH.

3.5.2. Mobiltelefonos fizetési forgalom

A mobiltelefonnal lebonyolított nem távközlési célú fizetési műveleteket alapvetően két részre lehet bontani azok célja szerint. A vásárlások lehetnek a mobiltelefonnal közvetlenül összefüggők[21] vagy pedig egyéb áruk és szolgáltatások megvásárlására irányulók. 2010-ben összesen 41 millió darab mobiltelefonos vásárlás került lebonyolításra, összesen 11,9 milliárd forint értékben. Ezek háromnegyede, 31,5 millió tranzakció, mintegy 5,5 milliárd forint értékben különböző mobiltelefonnal összefüggő vásárlás volt. 7,2 millió tranzakcióval szolgáltatást vásároltak az ügyfelek összesen 5,2 milliárd forint értékben. 2011 első félévében 23,2 millió tranzakció került lebonyolításra, ezek összértéke pedig 6,3 milliárd forint volt.

Csökkenő tranzakciószám mellett nőtt a mobiltelefonnal elköltött összeg, ami a szolgáltatásvásárlások növekedésének köszönhető

2010-ben 7,9%-kal csökkent a tranzakciószám, miközben a mobiltelefonos vásárlásokban elköltött összeg 6,7%-kal nőtt. A tranzakciószám csökkenése elsősorban a mobiltelefonnal összefüggő vásárlások számának jelentős csökkenésével magyarázható, ezek száma egy év alatt 6 millióval csökkent, míg a szolgáltatásvásárlás miatt indított tranzakciók száma közel 4 millióval nőtt. Elsősorban ennek köszönhető a vásárlások összértékének növekedése, hiszen az itt tapasztalható több mint kétmilliárd forintos növekedés ellensúlyozta a mobiltelefonnal közvetlenül összefüggő vásárlások több mint 900 millió forintos csökkenését. 2011 első két negyedévében a mobiltelefonos vásárlások száma jelentősen nőtt az előző év hasonló időszakához képest, az ekkor lebonyolított 23,2 millió vásárlás 24,5%-kal magasabb az egy évvel korábbinál. Az elmúlt két évben az év első felében mindig alacsonyabb volt a tranzakciók száma. A vásárlások összértéke szintén nőtt (12,5%-kal) 2010 első feléhez képest. A fent említett folyamat némileg megváltozott 2010 negyedik negyedévétől, mert a mobiltelefonnal összefüggő vásárlások száma újra növekedett, miközben összértékük tovább csökkent. Emellett a szolgáltatásvásárlások száma és értéke folyamatosan nő, 2011 második negyedévében számuk és összértékük is több mint 41%-kal volt magasabb az egy évvel korábbinál.

Az elmúlt évben jelentősen nőtt a szolgáltatásvásárlások aránya az összes tranzakción belül, így tavaly a mobiltelefonnal elköltött pénz 43,6%-a ilyen művelet volt. 2011 első felében tovább nőtt a szolgáltatásvásárlások aránya, így a vásárlások

22. ábra
Mobiltelefonos vásárlások száma és értéke

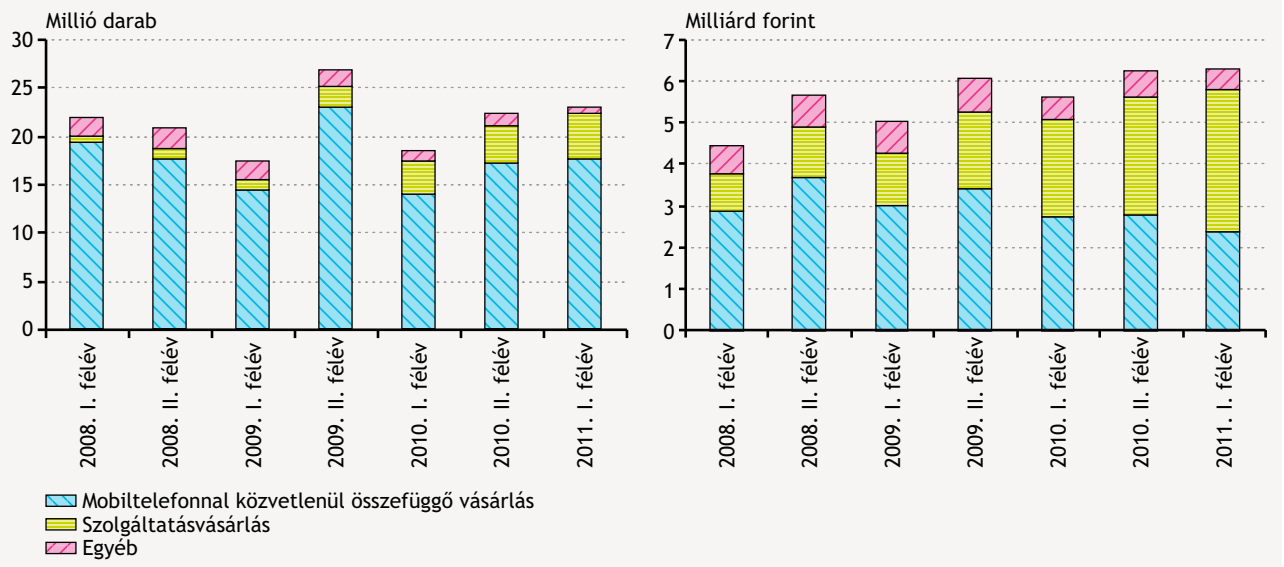

[21] A mobiltelefonnal közvetlenül összefüggő vásárlások lehetnek a csengőhangok vásárlása, zeneletöltések.

20,7%-a, és az így elköltött pénz 54,5%-a volt ilyen célú. Az elmúlt években ezekben a tranzakciókban tapasztalható növekedésből arra lehet következtetni, hogy az ügyfeleknél van igény erre a szolgáltatásra, szélesebb körű elterjedésükre azonban még várni kell. Jelenleg a szolgáltatók ezeket a pénzforgalmi szolgáltatásokat azért végezhetik, mert azok csak korlátozott körű áru, illetve szolgáltatás kifizetését teszik lehetővé, a szélesebb körű elterjesztéshez viszont szükséges lehet a fizetési láncba egy pénzforgalmi szolgáltató bekapcsolása. Ez megtörténhet egy már létező szolgáltatón keresztül, de lehetőség van arra is, hogy maguk a mobilszolgáltatók váljanak pénzforgalmi szolgáltatókká, és úgy nyújtsanak szélesebb körben igénybe vehető fizetési szolgáltatásokat.

A mobiltelefonhoz kapcsolódó fizetések száma a jövőben jelentősen nőhet, de ehhez szükséges a pénzforgalmi szolgáltatók bekapcsolása is a fizetési láncba

A technológia fejlődésével a pénzforgalmi szolgáltatások terén a mobiltelefonok a jövőben valószínűleg jelentős szerepre tesznek szert. Ez a növekedés azonban nem a mobiltelefonos tranzakciók fent részletezett kategóriájában várható, elsősorban a korábban említett, korlátozott használhatóság kérdése miatt, hanem a mobiltelefonok fizetési eszközként való megjelenésével. Ez egyrészt a távoli tranzakciók esetén az internet, illetve az internetbank mobiltelefonon keresztüli elérése következtében, másrészt pedig a közeli fizetések esetén a fizetési kártyák telefonokba történő integrálása során valósulhat meg.

4. Készpénzigényes pénzforgalom

4.1. POSTAI PÉNZFORGALMI SZOLGÁLTATÁSOK

A magyarországi pénzforgalom egyik jelentős szereplője a Magyar Posta, melynek nagyméretű fiókhálózatában a klasszikus postai szolgáltatások mellett számos pénzforgalmi szolgáltatás is igénybe vehető.

A Magyar Posta erőssége a pénzforgalmi szolgáltatások terén a jelentős méretű infrastruktúra

2011 közepén 2734 postahelyen lehetett igénybe venni a Magyar Posta különböző pénzforgalmi szolgáltatásait, ami így a legnagyobb fiókhálózattal rendelkező pénzforgalmi szolgáltatóvá teszi a postát. A posta pénzforgalmi infrastruktúráját jellemző másik szám a postahelyeken üzemelő POS-berendezések száma. 2011 közepén 11 186 darab készpénzfelvételre alkalmas POS-berendezés üzemelt a bankfiókokban és a Magyar Posta fiókjaiban együttvéve. Ezek fele, 5979 darab a posta hálózatában működött, és ez a szám nőtt az elmúlt években, igaz, a banki POS-növekedésnél kisebb mértékben.

A Magyar Posta pénzforgalmi szolgáltatásai közül a legjelentősebb a készpénz-átutalási megbízások (köznapi nevükön sárga csekkek) feldolgozása. Emellett a jelentősebb szolgáltatások közé tartozik a nyugellátási és a kifizetési utalványok feldolgozása, valamint kisebb mértékben a fizetési kártyával történő készpénzfelvétel.

2010-ben a Magyar Posta hálózatában összesen 306,8 millió darab tranzakció történt 5157,6 milliárd forint értékben. Ez az egy évvel korábbihoz képest darabszám alapján 3,8%-os, a tranzakciók összértéke alapján pedig 3,7%-os visszaesést jelent, tehát folytatódott az egy évvel korábban is tapasztalható csökkenés. 2011 első félévében 148,9 millió darab tranzakciót bonyolítottak le 2577,7 milliárd forint értékben. Ez darabszám tekintetében 1,6%-os csökkenés az előző félévhez képest, és 4,2%-kal alacsonyabb az egy évvel korábbi számnál. A tranzakciók összértéke 2010 első félévéhez képest 2,5%-kal csökkent.

A sárga csekkek forgalma továbbra is jelentős, bár számuk folyamatosan csökken

A posta pénzforgalmi szolgáltatásai közül a legjelentősebb a készpénz-átutalási megbízások teljesítése, 2011 első félévében ezek adták az összes tranzakció 84,8%-át, érték alapján az 55,8%-át. 2010-ben összesen 260,6 millió sárgacsekk-befizetés történt a postán, összesen 2861,2 milliárd forint értékben. A sárga csekkek jelentősége az elmúlt években nem csökkent a posta forgalmán belül, mind tranzakciószám, mind pedig érték alapján hasonló részesedést láthatunk a korábbi évekre vonatkozóan is. Ez azt jelenti, hogy ezek forgalma a posta összes pénzforgalmi szolgáltatásának forgalmával összhangban csökken évről évre, tehát a gazdaságon belüli súlya is fokozatosan csökken. A csökkenés 2011 első felében is folytatódott, az ekkor lebonyolított 126,3 millió darab sárgacsekk-befizetés 3,9%-kal alacsonyabb az egy évvel korábbinál, és 2,3%-kal 2010 második feléhez képest. Ezen tranzakciók összértéke 1438,8 milliárd forint volt, ami 2,2%-kal marad el az egy évvel korábbi időszaktól. Egy sárga csekkes tranzakció átlagos értéke 2011 első félévében 11 396 forint volt, és ez az összeg a korábbi években is 11 ezer forint körül alakult.

A nyugdíjkifizetések nagyobb része még mindig a postán keresztül történik

A készpénz-átutalási megbízások teljesítése után a második legjelentősebb tranzakciótípus a nyugellátási utalványok kifizetése. Ezzel a fizetési móddal történik a nyugdíjak kifizetése azok számára, akiknek a postás személyesen viszi ki a pénzt, és nem a pénzforgalmi számlájukra történik az utalás. Ezen tranzakciók részaránya az összes postai tranzakción belül darabszám alapján 7%, érték alapján pedig 29% volt 2011 első félévében. 2010-ben 20,9 millió alkalommal fizettek ki ilyen módon nyugdíjat, 1494,4 milliárd forint értékben. Ez azt jelenti, hogy átlagosan 1,7 millióan kapták meg 2010-ben a postán keresztül a nyugdíjukat, ami az összes nyugdíjas 59,4%-a. 2011 első felében tovább csökkent a kifizetett nyugdíjak száma és összértéke is, a 10,5 millió kifizetés 5,4%-kal alacsonyabb az egy évvel korábbihoz képest, míg ezek összértéke 1%-kal csökkent, 747,8 milliárd forintra. A postai szolgáltatásokon belül a darabszám szerinti alacsonyabb részesedés oka az, hogy ilyen tranzakciókból havonta csak egy történik azon ügyfelek esetében, akik ilyen módon jutnak hozzá nyugdíjukhoz. Egy tranzakció átlagos értéke 2011 első felében 71 509 forint volt, az elmúlt hét félév alapján pedig közel 72 ezer forint, ez mintegy 11%-kal alacsonyabb az összes nyugdíj típusú kifizetés átlagánál, ami 2010 végén 84 429 forint volt. Ezeknek a tranzakcióknak a súlya szintén nem változott lényegesen az elmúlt években, kisebb ingadozások viszont megfigyelhetőek a féléves adatok között.

Szintén a jelentősebb készpénzes tranzakciók között vannak a kifizetési utalvánnyal történő fizetések. Ilyen tranzakcióból 2010-ben 15,7 millió darab került teljesítésre összesen 431,6 milliárd forint értékben, 2011 első félévében pedig 7,5 millió darab 211,7 milliárd forint értékben. A sárga csekkes fizetésekkel és a nyugellátási utalványokkal ellentétben a forgalom 2010 végéig sem darabszám, sem pedig érték szerint nem csökkent jelentősen az elmúlt években, inkább csak éven belüli ingadozások voltak megfigyelhetőek. Amennyivel csökkentek a tranzakciók a második félévben, lényegében annyival nőttek a következő év első felében. 2011 első félévében ezzel szemben elmaradt ez a növekedés, így az előző év azonos időszakához képest tranzakciószám szerint 9,5%-os, míg értékben 9,1%-os csökkenés tapasztalható. Egy kifizetési utalvánnyal lebonyolított tranzakció átlagos értéke 2010 második félévében 26 690 forint volt, 2011 első félévében pedig 28 404 forint. A korábbi években is jellemző volt az a tendencia, hogy az év második felében alacsonyabb, míg az első félévben egy-két ezer forinttal magasabb az átlagos tranzakciós érték. A postai pénzforgalmi szolgáltatásokon belül a kifizetési utalványok súlya 2010-ben 5,1% volt darabszám alapján, a tranzakciók összértéke alapján pedig 8,4%. Mindkét dimenzióban kismértékű növekedés látható az elmúlt években.

A Magyar Posta negyedik számú pénzforgalmi szolgáltatása – a forgalom alapján – a bankkártyával történő készpénzfelvétel. Ez alatt a tranzakciótípus alatt tulajdonképpen kettő tranzakciót különböztethetünk meg. Az egyik a tényleges készpénzfelvétel, amikor a postai pénztárban a fizetési kártya mögött álló számláról készpénzhez jut az ügyfél, a másik tranzakciótípus pedig az, amikor a sárga csekket vagy egyéb postai szolgáltatásokat kártyával fizet ki. A posta esetében ezek a fizetési tranzakciók is készpénzfelvételként kerülnek elszámolásra, bár ebben az esetben a készpénz ténylegesen nem kerül átadásra az ügyfélnek. Kártyás készpénzfelvételből 2010-ben 6,8 millió darab történt, ez közel 5%-os növekedés az egy évvel korábbihoz képest. A 2011 első felében lebonyolított 3,4 millió tranzakció az egy évvel korábbihoz képest 3,2%-os növekedést jelent. A tranzakciók összértéke 292,3 milliárd forint volt 2010-ben, 2011 első félévben pedig 148,5 milliárd forint. A darabszámhoz hasonlóan itt is növekedés történt az elmúlt években. Az átlagos tranzakciós érték az elmúlt három évben nem változott lényegesen, 43 ezer forint körül mozgott.

A kártyás fizetés növekedését a jelenlegi árazás nem segíti elő

A bankkártyás készpénzfelvételek súlya a posta pénzforgalmi szolgáltatásai között folyamatosan nő, bár egyelőre csekély mértékű. 2010-ben darabszám alapján a tranzakciók 2,2%-a, érték szerint pedig 5,7%-a történt bankkártyával, idén első félévben pedig 2,3%, illetve 5,8% ez az arány. Az a tény, hogy ezen tranzakciótípus forgalma és súlya is nő évről évre, azt mutatja, hogy van igény a kártyás fizetés lehetőségére a postai szolgáltatások tekintetében is. Ez nem meglepő, hiszen gyakran történnek nagyobb összegű tranzakciók a postafiókokban, azonban a kártyás tranzakciók jelenlegi árazása sokakat elri-

23. ábra
A postai pénzforgalmi szolgáltatások száma és értéke

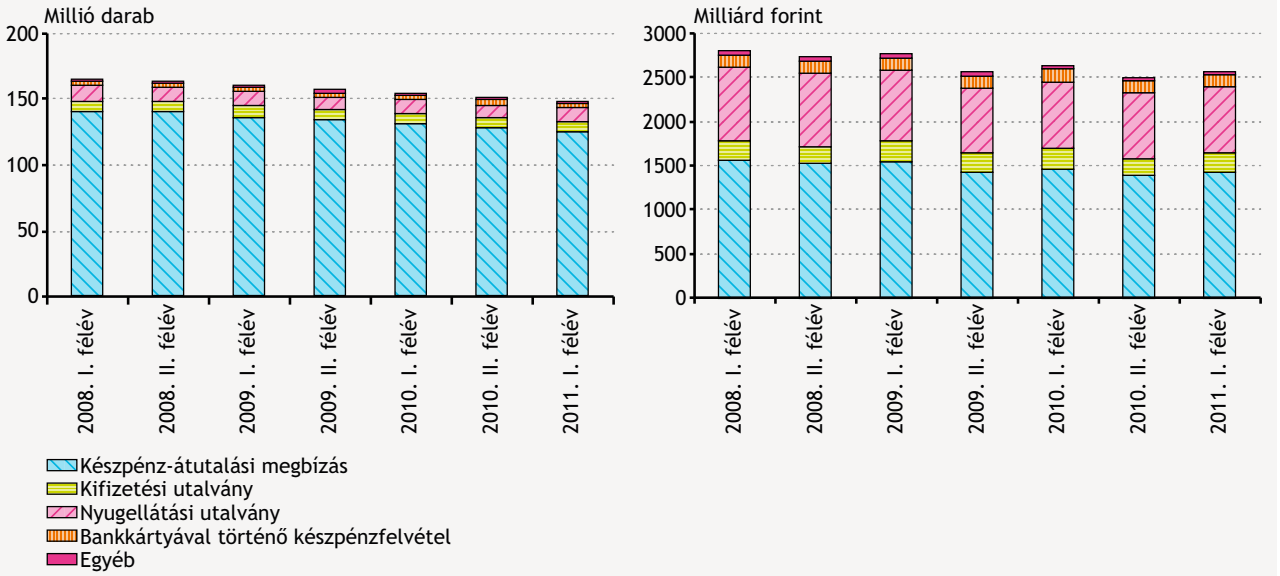

aszthat ettől a fizetési módtól. A kártyás fizetés ténylegesen fizetési tranzakcióként való elszámolása, és így ingyenessé tétele valószínűleg jelentősen gyorsítaná a kártyás fizetés elterjedését a postákon, és azokon kívül is jó hatással lenne az elektronikus fizetések szélesebb körű elterjedésére. Emellett a Magyar Posta részéről újabb lépést jelentene az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatások felé, ennek a lehetőségnek a megteremtéséhez viszont a postának is kártyaelfogadó pénzforgalmi szolgáltatóvá kellene válnia.

4.2. KÉSZPÉNZ-ÁTUTALÁSI FORGALOM

Ebben a részben a nem postautalvány alapján teljesített készpénz-átutalási forgalmat mutatjuk be. Az ilyen módon lebonyolított tranzakcióknál a küldő ügyfél a készpénzt a szolgáltató irodájában feladja, amit aztán a címzett a szolgáltató egy másik irodájában rövid időn belül készpénzben felvehet. A Magyarországon igénybe vehető szolgáltatásokkal lehetőség van belföldre is pénzt küldeni, illetve onnan pénzt fogadni, az ilyen tranzakciók nagy része azonban jellemzően nemzetközi. A készpénz-átutalási szolgáltatások igénybe vehetőek forintban és devizában is, a piac szerkezete miatt azonban ezek forgalmi adatait összevontan mutatjuk be.

A készpénz-átutalási forgalom jelentősen növekedett az elmúlt években

A Magyarországon feladott vagy kifizetett tranzakciók száma 2010-ben 420 204 darab volt, az átutalt készpénz összértéke pedig 36,8 milliárd forint. Ez 18,4%-os növekedés az előző évhez képest, míg a tranzakciók összértéke 19,7%-kal nőtt. Egy évvel korábban még nagyobb növekedés jellemezte a piacot, akkor a tranzakciók száma 22,2%-kal, értékük pedig 20,3%-kal nőtt. 2011 első felében tovább lassult a tranzakciók számának növekedése, és az ekkor lebonyolított 223,7 ezer darab átutalás mindössze 3,2%-kal magasabb az előző félévinél, míg ezek összértéke (18,4 milliárd forint) 3,6%-os csökkenést jelent. Az elmúlt években mind tranzakciószám, mind pedig érték alapján folyamatos volt a növekedés.

A tranzakciók nagyobb része nemzetközi készpénzátutalás

2011 első felében a készpénzátutalások 76,3%-a, 170 778 tranzakció külföldről belföldre irányuló volt, ezek átlagos értéke 77 604 forint. A tranzakciók további 21,4%-a (47 818 darab) belföldről külföldre küldött készpénz átutalása volt, itt az átlagos érték 2011 első félévében 102 409 forint. A belföldi átuta-

lások száma és értéke jelentősen elmarad az előzőektől, 2011 első felében mindössze 5142 ilyen tranzakció történt 267 millió forint értékben. A különböző irányú tranzakciók súlya a teljes forgalmon belül nem változott jelentősen az elmúlt években. A külföldről belföldre irányuló készpénzátutalások aránya kismértékben, öt százalékponttal nőtt, míg a belföldről külföldre irányulóké ugyanennyivel csökkent az elmúlt három évben.

A tranzakciók átlagos értékeit megvizsgálva látható, hogy a belföldi tranzakciók esetében ezek évről évre csökkentek, míg a belföldről külföldre irányulók esetén nőttek. A külföldön feladott és itthon kifizetett készpénzátutalások átlagos értéke nem változott jelentősen az elmúlt években. A készpénzátutalások száma és értéke is az elmúlt két évben jelentősen, évente közel húsz százalékkal nőtt.

A készpénz-átutalási szolgáltatásokat elsősorban lakossági ügyfelek használják, erre az átlagos tranzakciós értékekből lehet következtetni. A felhasználás célja elsősorban kétféle lehet. Az egyik a rendkívüli helyzetekben küldött pénz, amihez a külföldön lévő címzett néhány percen belül hozzájuthat, a másik pedig a külföldön dolgozók rendszeres pénzküldései. Ez utóbbi magyarázhatja a tranzakciók számának növekedését, a munkaerő nemzetközi áramlásának növekedése miatt valószínűleg egyre többen küldik haza jövedelmük egy részét ilyen szolgáltatásokkal.

24. ábra
Készpénz-átutalási forgalom a tranzakciók iránya szerint

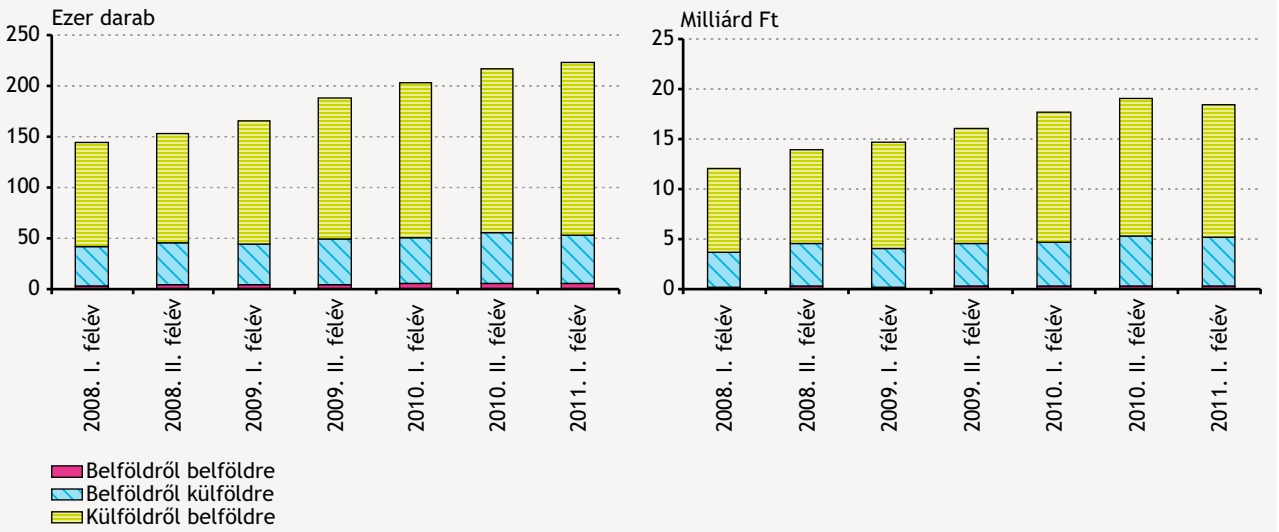

5. A fizetési rendszerek forgalma

A fizetési számlákhoz kapcsolódó magyarországi pénzforgalom az elszámolás szempontjából két részre osztható. A kisértékű fizetési forgalom elszámolása a Bankközi Klíring Rendszerben (BKR) történik, a nagyértékű, jellemzően bankok közötti forgalomé pedig a Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszerben (VIBER). A pénzforgalmi szolgáltatók ügyfelei közötti forgalom nagy része a BKR-ben bonyolódik le, de néhány nagyobb értékű ügyféltétel a VIBER-ben is előfordul. A következőkben ennek a két rendszernek a forgalmát mutatjuk be röviden.

5.1. A KISÉRTÉKŰ FIZETÉSI RENDSZER FORGALMA

A BKR-ben 2010-ben összesen 289,6 millió tételt dolgoztak fel 67 427,2 milliárd forint értékben. A tranzakciók 82,5%-a volt klíringtranzakció (értékben 85,5%). A feldolgozott műveletek 47,1%-a átutalás volt, további 20,8%-a pedig csoportos átutalás. A csoportos beszedések teljesítése az összes művelet 10,9%-a volt. Értékben ezeknek a súlya jóval alacsonyabb, csak 0,5% volt 2010-ben, míg a tranzakciók értékének 74,2%-a átutalás volt.

2009-hez képest a tranzakciók száma 0,2%-kal nőtt, összértékük viszont 6,4%-kal csökkent. A főbb fizetési módok súlya nem változott lényegesen 2009-hez képest, csakúgy mint a klíring- és a nem klíring műveletek aránya. 2011 első felében 117 millió klíringtranzakció került feldolgozásra 27 881,6 milliárd forint értékben, a nem klíring tranzakciók száma 25,6 millió, értékük pedig 5708,8 milliárd forint volt.

A tranzakciók számát és értékét havi bontásban megvizsgálva látható, hogy főleg januárban, februárban és augusztusban alacsonyabb a forgalom, decemberben pedig magasabb, bár itt elsősorban a műveletek értéke alapján látható kiugró adat.

5.2. A NAGYÉRTÉKŰ FIZETÉSI FORGALOM

A VIBER-forgalom nagy része bankközi átutalás, emellett jelentős az ügyféltételek és a DVP-tételek száma is

A VIBER-ben lebonyolított pénzforgalom darabszám alapján lényegesen kisebb, mint a BKR forgalma, az itt elszámolt tételek típusa miatt azonban a lebonyolított forgalom összértéke még így is jelentősen meghaladja a kisértékű fizetési rendszer forgalmát. A VIBER-ben lebonyolított tranzakciók nagyobb részét a bankközi átutalások teszik ki, a két további jelentős ügylettípus az ügyféltételek és az értékpapírokhoz kapcsolódó DVP-tételek.

2010-ben a VIBER-ben 1 097 773 tranzakciót számoltak el, ez 11,9%-os növekedés 2009-hez képest. Az elszámolt tranzakciók összértéke 1 042 909 milliárd forint volt, ami az egy évvel korábbihoz képest 11%-os növekedést jelent. 2011 első felében az előző év azonos időszakához képest tovább nőtt a VIBER-forgalom, az ekkor lebonyolított 588 767 tranzakció 11,6%-os növekedést jelent, a 603 858 milliárd forintos érték 21,2%-kal haladja meg az előző év első felének forgalmát. Ha ezeket az adatokat 2010 második feléhez viszonyítjuk, a tranzakciók száma alapján 3,2%-os, értékben pedig 10,9%-os az emelkedés. 2010-ben a tranzakciók 50,4%-a bankközi átutalás volt, egy évvel korábban pedig 52,7%. Ezen tranzakciók aránya idén az első félévben tovább csökkent, 48,9%-ra. A bankközi utalások összértéke az elmúlt évben 669 825 milliárd forint volt, így a teljes forgalom közel kétharmadát tették ki, és ez az arány idén is megmaradt. 2010-ben az egy évvel korábbihoz képest a tranzakciók száma 7,1%-kal, összértéke pedig 6,5%-kal nőtt, 2011 első felében az előző félévhez képest pedig 1,6%-kal, illetve 11,9%-kal.

A VIBER-forgalom második jelentős tranzakciótípusai az ügyféltételek, ez a 305,2 ezer tétel adta 2010-ben a tranzakciók 27,8%-át. Ez jelentős, 18,8%-os növekedést jelent az egy évvel korábbihoz képest. 2011 első félévében ezen tételek aránya 31,2%-ra nőtt az összes tranzakción belül, számuk közel 184 ezer volt. Az ügyféltételek a bankközi tételekhez képest jel-

lemzően kisebb értékű utalások, így a lebonyolított forgalom összértékén belül alacsony ezek súlya, 2010-ben mindössze 4% volt, 2011 első felében pedig 3,1%. Ebben az időszakban 18 454,1 milliárd forint volt az ügyféltételek összértéke, ez 5,7%-kal alacsonyabb az előző félévinél, míg a 2010-es 41 801,8 milliárd forintos forgalom 34,2%-os növekedést jelent 2009-hez képest.

További jelentős tranzakciótípus a tranzakciók száma alapján az értékpapírokhoz kapcsolódó DVP-tételek. Ezekből 197 060 került elszámolásra 2010-ben, 18,2%-kal több, mint egy évvel korábban. Idén az első félévben tovább nőtt ezek száma, az előző év második feléhez képest 1,2%-kal több, 97 763 tétel került elszámolásra. A tranzakciók összértéke alapján ezek súlya az összforgalmon belül 10,6%-os, szemben a darabszám alapján számított 16,6%-kal. A DVP-tételek idei első féléves 63 719 milliárd forintos forgalma 21,1%-os növekedést jelent a korábbi év második feléhez képest.

Az MNB-kötvény tranzakciók száma alacsony, de értékük jelentős

A VIBER-forgalom vizsgálata során fontos megemlíteni még az MNB-kötvényekhez kapcsolódó elszámolási forgalmat is. Annak ellenére, hogy ezekből mindössze 4196 darab volt 2010-ben (2240 darab 2011 első félévben), és így az összes tranzakció 0,4%-át adták, az elszámolt forgalom összértéke jóval jelentősebb. Az MNB-kötvényekhez kapcsolódó forgalom 2010-ben 204 252,6 milliárd forint volt, 2011 első felében pedig 109 578,6 milliárd forint, ami a teljes VIBER-forgalom 18,1%-a. Ez 8,5%-os növekedés az előző félévhez képest. 2010-ben az összérték 47,6%-kal, míg a tranzakciók száma 44,1%-kal nőtt 2009-hez képest.

25. ábra
A VIBER-ben lebonyolított tranzakciók száma és értéke

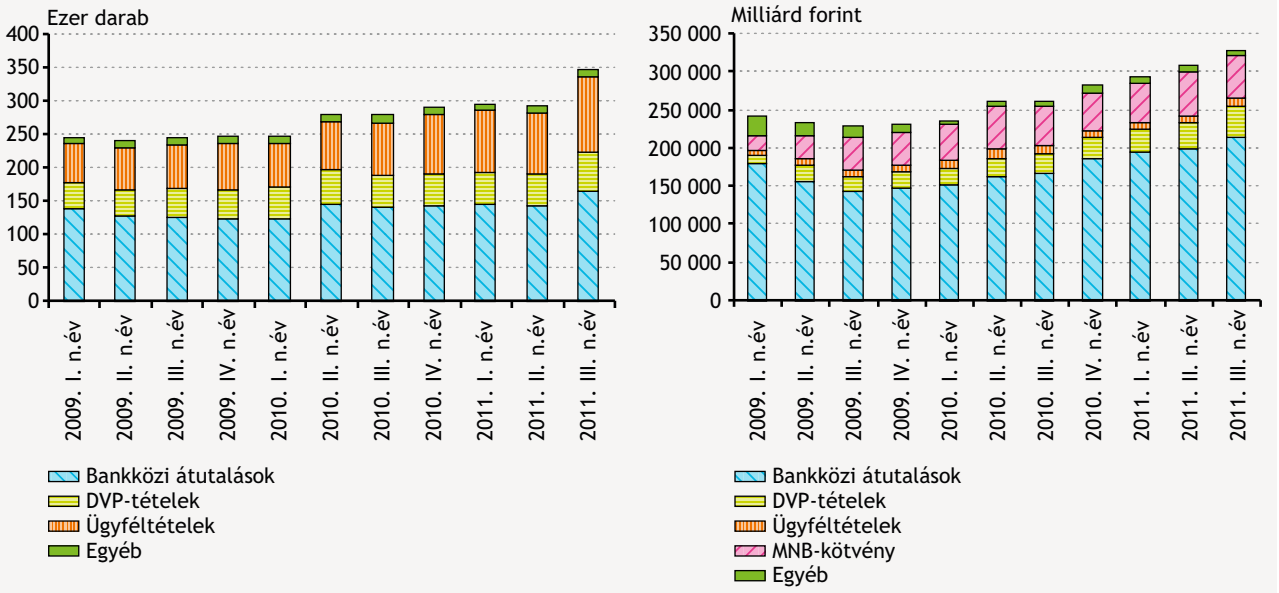

6. Innovatív kezdeményezések a hazai pénzforgalomban

A mobiltelefonok szélesebb körű alkalmazása a pénzforgalomban új lendületet adhat a készpénzmentesítésnek

A hazai pénzforgalmi piacon az utóbbi években több innovatív kezdeményezés is megjelent. Ezek egy része új pénzforgalmi szolgáltatásokat nyújt, míg a többi a meglévő szolgáltatások modernizálását tűzi ki célul. A mobiltelefonhoz kötődő fizetések terén is több kezdeményezés létezik, azonban eleddig egyik sem tudott érdemi forgalmi részesedést kihasítani a hazai fizetési piacból. Ezen kezdeményezésekben közös, hogy jellemzően bankszámlához kapcsolódnak, ezzel alternatívát kínálva a régebb óta létező (fenti statisztikákban is bemutatott, mobiltelefon-egyenlegek terhére eszközölhető, SMS-alapú) fizetésekkel szemben. Ezen a téren az új irány az érintésmentes (NFC) adatátviteli technológia használata a mobiltelefonok mint a fizetés eszközei esetében is, valamint a már létező bankkártya-infrastruktúra segítségével a fizetési számlák könnyebb bekapcsolása az elszámolási folyamatba. A mobiltelefonhoz köthető kezdeményezések aszerint is csoportosíthatók, hogy közellévők közötti (fizikai „point-of-sale" vásárlás), vagy távollévők közötti (pl. számlafizetés, internetes vásárlás) fizetések piacát célozzák-e meg elsősorban. Az MNB által megismert innovatív kezdeményezések többsége inkább a gyorsan felfutó internetes kereskedelem kiszolgálására fokuszál, tehát inkább az utóbbi csoportba sorolható.

A pénzforgalmi innováció komoly és aktív terepe Magyarországon az utalványpiac, elsősorban a cafetériautalványok területén. Itt nagyon sok elektronikus szolgáltatással (jellemzően a bankkártya-infrastruktúrára épülve) lehet találkozni, azonban sajnos a legnagyobb állományú és forgalmú ételutalványok esetében az elektronizálás még nem történt meg. Az utalványok elektronizálásában jelentős lépés lesz várhatóan az üdülési csekket kiváltó, szintén a bankkártyás infrastruktúrára épülő Széchenyi Pihenő Kártya, melynek elterjedésével ez a folyamat is felgyorsulhat.

Szükséges lenne egy, a számlakibocsátók és a pénzforgalmi szolgáltatók tekintetében is egységes EBPP-rendszer létrehozása

A távollévők közötti fizetések modernizálása terén fontos fejlemény az elmúlt években az elektronikus számlakezelést és befizetést lehetővé tevő EBPP-szolgáltatók hazai megjelenése és viszonylagos népszerűsége. (Sajtóhírek szerint ezen szolgáltatók ügyfeleinek száma már 100 és 200 ezer között van.) Ezzel a szolgáltatással nemcsak a fizetési folyamat tehető hatékonyabbá az elektronizálásnak köszönhetően, de a számla fogyasztóhoz való eljuttatása is egyszerűbb és olcsóbb lehet. Ezen a területen további előrelépési lehetőség egy olyan rendszer, illetve közös szabvány megteremtése, ami mind a számlakibocsátók, mind pedig a pénzforgalmi szolgáltatók tekintetében egységes, így pedig a jelenleginél jóval szélesebb körben használható.

A pénzforgalmi szolgáltatásokat érintő innováció kapcsán érdemes még megemlíteni, hogy a 2011. tavaszi jogszabályváltozásoknak köszönhetően a korábbinál egyszerűbb lett az elektronikuspénz-kibocsátó intézmények létrehozása, valamint az elektronikus pénz kibocsátása. Ennek hatására várható, hogy megjelennek olyan szolgáltatók a piacon, akik ezt a szolgáltatást már nemcsak korlátozott körben, utalvány formában nyújtják, hanem szélesebb felhasználási lehetőséggel. A külföldi tapasztalatok alapján az MNB arra számít, hogy ezen szolgáltatók is legelőször inkább az internetes kereskedelem kiszolgálását tűzik ki célul.

A hazai pénzforgalom számokban

2011. november

Nyomda: D-Plus
H–1037 Budapest, Csillaghegyi út 19–21.